

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

Pedagogická fakulta

Katedra pedagogiky a psychologie

Diplomová práce

Hodnotová orientace pubescentů

(Pubescents' orientation of value)

České Budějovice 2010

Vedoucí diplomové práce:

Mgr. Renata Jandová

Vypracovala:

Eva Malíková

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci na téma „Hodnotová orientace pubescentů“ jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

V Českých Budějovicích, 21.4.2010

Děkuji vedoucí diplomové práce Mgr. Renatě Jandové za odborné vedení, cenné rady a pomoc při zpracování mé diplomové práce.

Zároveň bych chtěla poděkovat žákům obou základních škol, kteří vyplňovali mé dotazníky.

Anotace

Diplomová práce je zaměřena na problematiku hodnotové orientace u současných pubescentů. Práce je rozdělena na dvě části:

1. V první, teoretické části, jsou vysvětleny základní pojmy, které jsou v práci nejvíce využívány. Blíže je vysvětleno období pubescence, tělesný a duševní vývoj. Dále jsou popsány hodnoty a determinanty vývoje osobnosti.
2. Druhá, praktická část, je zaměřena na výzkum, který je založen na sestavení žebříčku hodnot a na dotazníkové metodě. Praktická část zjišťuje postavení daných hodnot u současných pubescentů.

Annotation

Diploma work is sight on problems value orientation near contemporary pubescents. Work is partition into two parts:

1. In first, theoretic parts, they are explication basic concepts, that are in work mostly exploitation. More closely is explication period of pubescence, bodily and mental evolution. Further they are described values and determinants of development personalities.
2. Second, practical part, is sight on research, that is found on make-up ladders values and on questionnaire method. Practical part investigate with position laid values near contemporary pubescents.

OBSAH

TEORETICKÁ ČÁST

1.	Úvod.....	10
2.	Klasifikace základních pojmů.....	11
2.1	Dospívání.....	11
2.2	Pubescence.....	12
2.3	Sociální vývoj.....	12
2.4	Emocionalita.....	13
2.5	Identita.....	14
2.6	Hodnotová orientace.....	14
2.7	Sebepojetí.....	15
3.	Charakteristika období pubescence.....	16
3.1	Diferenciace období pubescence.....	16
3.2	Fyzické změny.....	16
3.2.1	Fyzické změny u dívek.....	17
3.2.2	Fyzické změny u chlapců.....	18
3.3	Psychické změny.....	18
3.4	Poznávací procesy.....	20
3.5	Rizikový vývoj.....	20
3.5.1	Alkohol a drogy.....	21
3.5.2	Sebevražda a sebepoškozování.....	21
3.5.3	Delikventní chování.....	22
3.5.4	Poruchy příjmu potravy.....	22
3.5.4.1	Mentální anorexie.....	22
3.5.4.2	Mentální bulimie.....	23
3.5.5	Duševní poruchy.....	23
3.5.5.1	Neurózy.....	23
3.5.5.2	Psychózy.....	24
3.5.5.3	Psychopatie.....	24
3.5.5.4	Oligofrenie.....	24
4.	Sociální charakteristiky pubescentů.....	25
4.1	Socializace.....	25

4.1.1	Sociální poznávání.....	25
4.1.2	Sociální role.....	25
4.1.3	Komunikace.....	26
4.1.4	Pravidla chování.....	26
4.2	Sociální vztahy.....	27
4.2.1	Vztah k sobě samému.....	27
4.2.2	Rodina.....	27
4.2.3	Škola.....	28
4.2.4	Vrstevníci.....	29
4.2.4.1	Přátelství a láska.....	30
4.2.4.2	Volný čas.....	30
5.	Psychologické charakteristiky pubescentů.....	33
5.1	Změna v sebehodnocení.....	33
5.2	Rozvoj poznávacích procesů.....	33
6.	Hodnoty.....	35
6.1	Hodnoty a potřeby.....	35
6.2	Hodnoty a zájmy.....	36
6.3	Hodnoty a postoje.....	36
6.4	Hodnoty a normy.....	37
7.	Charakteristika druhého stupně základních škol.....	38
8.	Determinanty vývoje osobnosti a vliv na formování hodnot u dospívající mládeže v období pubescence.....	40
8.1	Determinanty vývoje osobnosti.....	40
8.1.1	Vnitřní činitele.....	40
8.1.1.1	Temperament.....	40
8.1.1.2	Charakter.....	41
8.1.1.3	Intelekt.....	41
8.1.2	Vnější činitele.....	42
8.2	Vliv determinantů na formování hodnot u pubescentů.....	42
8.2.1	Vliv vnitřních činitelů na formování hodnot.....	43
8.2.2	Vliv vnějších činitelů na formování hodnot.....	43

PRAKTICKÁ ČÁST

9.	Teorie výzkumu.....	45
9.1	Cíl výzkumu.....	45
9.2	Formulace hypotéz.....	45
9.3	Popis zkoumaného vzorku.....	45
9.4	Popis použité metody.....	47
9.5	Použitý dotazník.....	49
10.	Vyhodnocení žebříčků hodnot.....	50
11.	Vyhodnocení dotazníku.....	60
12.	Zhodnocení hypotéz.....	69
13.	Závěr.....	71
14.	Seznam literatury.....	72
15.	Přílohy.....	75

TEORETICKÁ ČÁST

1. Úvod

Téma mé diplomové práce zní: Hodnotová orientace u pubescentů. Práce je rozdělena na dvě části – teoretickou a praktickou.

Tato diplomová práce má objasnit, jaké hodnoty jsou pro současné pubescenty důležité více a jaké méně. Stejně jako dochází k fyzickému vývoji dospívajících, mění se i jejich vývoj psychický, a s tím související náhled na vlastní žebříček hodnot. Jiné hodnoty měli, když byli v předškolním věku, jiné hodnoty mají nyní, když jsou ve věku pubescentů a hodnoty se jim budou měnit i v průběhu dospělosti.

Teoretická část popisuje danou problematiku z hlediska prostudované literatury. Na začátku práce vysvětlují základní pojmy, kterými jsou dospívání, pubescence, sociální vývoj, emocionalita, identita, hodnotová orientace a sebepojetí. S těmito pojmy pracuji i v dalších kapitolách. Dále popisují více problematiku pubescence, se kterou souvisí fyzické a psychické změny dospívajících. Specifikují také systém hodnot, na které je názíráno z různých úhlů. V závěru teoretické části se věnuji vnějším a vnitřním determinantům osobnosti. Celá tato část je základem pro část praktickou.

Praktická část zkoumá pomocí dotazníkové metody žebříček hodnot u současných pubescentů. Výzkum byl prováděn ve dvou základních školách, vždy v 8. a 9. třídě. V této části jsou potvrzeny či vyvráceny hypotézy, se kterými pracuji. Výsledky šetření jsou doplněny vytvořenými grafy a tabulkami.

Závěr mé práce bude shrnutím zjištěných fakt o současných pubescentech, která získám prostřednictvím dotazníku.

2. Klasifikace základních pojmů

Předmětem mé diplomové práce je hodnotová orientace pubescentů, proto bych na začátku chtěla definovat základní pojmy, které ve své práci budu často používat.

2.1 Dospívání

Po ukončení dětství a před nástupem dospělosti přichází období dospívání, které začíná přibližně v 11 letech a končí ve 20 letech. Některé prameny toto období nerozdělují, ale dle Vágnerové je výhodné rozlišit dvě základní fáze dospívání – pubescence a adolescence. Pubescence začíná přibližně v 10 až 11 letech a končí okolo 15. roku, adolescence nastupuje po ní a končí ve 20 letech. Dospívání patří k nejobtížnějším obdobím ve vývoji jedince.

Pro období dospívání je velkou změnou i způsob myšlení. Mladší děti jsou zvyklé uvažovat na rovině konkrétních věcí; věcí, které jsou kolem nich a které mohou uchopit, dotknout se jich. Oproti tomu dospívající začíná přemýšlet více abstraktně, to znamená, že vyvozuje závěry, usuzuje atd. Vizualní vnímání je podstatně větší, než tomu bylo dříve.

Mění se i postoj vůči rodině. V mladším věku bralo dítě rodinu jako své útočiště, poskytovala mu pocit bezpečí a jistoty. Během dospívání se tento pohled mění a pubescent se snaží více či méně od rodiny odpoutat, zmenšit svoji závislost na ní, protože v pozdějších letech by mu mohla ve vývoji vadit. Toto odpoutávání se od rodičů probíhá nejvíce ve fázi pubescence a končí během adolescence, kdy se také zklidňují vztahy s rodiči, neboť s nimi mohl mít pubescent během svého dospívání konflikty, protože je vidí značně kriticky a myslí si, že mu nedokážou porozumět. Přestává je brát jako autority.

Během dospívání se mění i význam slov láska, partner, zamilovanost. V období pubescence jde spíše o lásku platonickou, která nemá mnoho společného s opravdovou zamilovaností. Ta přichází až s nástupem adolescence, která je obdobím prvních lásek a prvního sexuálního styku. Tyto první lásky nebývají dlouhodobé, ale významné.

Velký vliv na dospívajícího jedince mají vrstevníci, kteří tvoří nedílnou součást jeho bytí. Tráví s nimi většinu svého volného času, svěřuje se jim (protože rodič nechápe jeho pocity) a utužuje pevné pouto přátelství. V období adolescence jsou pro dospívajícího přátelé ještě více důležití.

V období dospívání dochází k velké změně motoriky. Dospívající jsou zručnější než v předchozích obdobích, snadněji se učí a umí vynaložit větší sílu, pokud je na danou práci zapotřebí. Vedle síly ještě uplatňují např. hbitost nebo smysl pro rovnováhu, proto je zde i zvýšený zájem o sport.

Rozvíjí se také vývoj řeči, a to na rovině slovní zásoby, která se postupem věku rozšiřuje. Dospělý člověk má aktivní slovní zásobu (slova, která používá) asi 3000 – 10 000 slov, přičemž český jazyk má přibližně 250 000 slov. V tomto období se jedinec k slovní zásobě dospělého člověka začíná přibližovat.

2.2 Pubescence

Slovo pubescence pochází z latinského jazyka a znamená chmýřitý či dospívající. Pubescence začíná okolo 11. roku a končí přibližně v 16 letech. Nastupuje po období dětství a po ní následuje adolescence, která spolu s pubescencí tvoří celé období dospívání.

V tomto období je nejtypičtější změnou fyzické zrání, které doprovází i vývoj psychický. Pubescent se srovnává se změnou své postavy a snaží se naučit žít se svým „novým tělem“. Dochází také k emancipaci od rodiny a snaze více se sblížit s vrstevníky, kteří řeší podobné problémy. Během pubescence dochází k navazování přátelství a vytváření pevných pout. Pubescenti se projevují vysokou podrážděností, vztahovačností a emoční labilitou. Velkým mezníkem v pubescenci je ukončení povinné školní docházky a přechod na jinou školu.

2.3 Sociální vývoj

Člověk je tvor společenský a v průběhu několika milionů let se lidé naučili žít spolu. Pracují a žijí pohromadě, proto odloučení může vést k vážným emočním

problémům. I způsob našeho života závisí víceméně na našem okolí – pokud chceme být šťastni, chceme, aby nás naše okolí hodnotilo pozitivně.

Společenskou bytostí se stáváme v průběhu života. První sociální skupinou je rodina. Během dětství zůstává pro většinu dětí také skupinou nejdůležitější. Dalšími důležitými skupinami jsou škola, učitelé a vrstevníci. „*Mnoho dětí se dostane do obtíží tehdy, když vzorce sociálního chování (jakož i hodnoty a měřítka, jež jsou s nimi spjaté), kterým se dítě učí v jedné z těchto skupin, se výrazněji liší od těch, jimž se učí v druhé.*“ (Fontana,D. 2003:21) To může vést k velkému zmatku nebo odporu.

Prvním sociálním vztahem dítěte je vztah k matce. Dítě brzy dokáže rozlišit její hlas, obličej a dochází k tzv. připoutání („*attachment*“). Toto připoutání se může objevit i ve vztahu k otci, vyvíjí se však pomalu.

Vrstevníci tvoří další důležitou sociální skupinu. Právě v období pubescence, kdy se dospívající snaží odpoutat od vlivu rodiny, nachází oporu u svých přátel, kteří sdílí stejné problémy a se kterými může hovořit jinak než se svými rodiči. Touha po navazování přátelských svazků je zde velká. Na začátku dospívání si hledá jedince spíše přátele stejného pohlaví, postupem času však přátel i s opačným pohlavím. V období adolescence se tato přátelství mohou stát základem pro experimentování s prvními sexuálními zkušenostmi.

2.4 Emocionalita

Pojmem emocionalita rozumíme součást prožívání, je to soubor citů. Emocionalita tvoří podstatu motivace, takže se podílí také na lidském chování. „*Vyjadřuje zvláštnosti citového života člověka, z faktorově-analytického hlediska pak nezávislý faktor osobnosti, který nasycuje většinu primárních faktorů získaných z dotazníků, v nichž podstatně odlišuje normální populaci od neurotiků, a má proto značný klinicko-psychologický význam.*“ (Nakonečný,M. 2004:529)

S emocionalitou úzce souvisí emoční inteligence, jejíž koncept vypracoval Daniel Goleman ve své knize Emoční inteligence:

- Znalost vlastních emocí
- Zvládání emocí

- Schopnost sám sebe motivovat
- Vnímavost k emocím jiných lidí
- Umění mezilidských vztahů

V období dospívání a zejména u pubescentů se setkáváme s výkyvy nálad, které pramení z nepochopení ze strany okolí, převážně dospělých. U adolescentů se tyto nálady postupně zklidňují.

2.5 Identita

„Identita je vztah mezi dvěma nebo více předměty, jevy, které se shodují ve všech vlastnostech.“ (Hartl,P. 2000:221) Identitou rozumíme prožívání a uvědomování si svého vlastního já, toho, že každý z nás je jedinečný a odlišný od ostatních. Je to určitý soubor rysů, podle kterých je jedinec znám v určité specifické skupině. Hartl rozděluje identitu aktuální a identitu potenciální. Aktuální identita ukazuje, jaký jedinec ve skutečnosti je. Potenciální identita spočívá v nerealizovaných vlastnostech.

Na identitě každého dospívajícího se v největší míře podílí fyzická proměna, která má největší vzestup právě v období puberty. V tomto období přijímá jedinec nové role, se kterými se musí nějak vyrovnat a zaujmout k nim své stanovisko. Jejich význam pak hodnotí nejen pro jiné, ale i pro sebe sama.

Pro pubescenty je typické, že odmítají dětskou identitu, neboť ví, že existují i zajímavější varianty. To se však děje, aniž by si to on sám přál. *„Pubescent je do značné míry přímo manipulován ke změně představy o sobě samém.“* (Vágnerová,M. 2000:223)

2.6 Hodnotová orientace

Pojmem hodnotová orientace rozumíme určitý žebříček hodnot, který je u každého jedince jiný, protože každý ctí a uznává něco jiného. Co je pro někoho dobré, může být pro jiné špatné. Hodnotová orientace nám umožňuje pochopit a vysvětlit, proč lidé jednají tak a ne jinak. *„Hodnotovou orientaci si vytváří každý*

člověk částečně sám, částečně na základě již existujících hodnot sociálních skupin a jednotlivců, se kterými přichází do styku a na jejichž činnosti se podílí.“ (Horák,J. 1997:20) Proto i škola víceméně dokáže utvářet naši hodnotovou orientaci. Nemusí bezpodmínečně záležet na víře či kultuře.

Hodnoty se postupem věku mění, během dospělosti má člověk jiné hodnoty než v období pubescence.

2.7 Sebepojetí

Pojmem sebepojetí rozumíme vidinu sebe sama. Každý jedinec má o sobě nějakou představu, nějaký obraz, sám sebe dokáže hodnotit. S těmito obrazy se ale nerodíme, nýbrž si je sami postupně utváříme po celý život.

Sebepojetí je zkoumáno už od 17. století, kdy se na něj zaměřili filosofové René Descartes, David Hume a John Locke, pro které bylo sebepojetí součástí vědomí.

Sebepojetí můžeme dle Nakonečného rozdělit do tří bodů, postojů:

- Reálné já – jak se jedinec ve skutečnosti vidí
- Zrcadlové já – přístup jedince na názory ostatních, jak ho vidí
- Ideální já – jakým by jedinec chtěl být

V případě, že se značně liší reálné a ideální já, může mít dospívající problémy s navazováním kontaktů.

3. Období pubescence

Protože tématem diplomové práce jsou pubescenti, zaměřím se pouze na období pubescence, které odpovídá věku mezi 11. a 15. rokem. Tyto roky jsou samozřejmě individuální u každého jedince, u chlapce či dívky a více či méně záleží na genetice. V tomto období dochází především k tělesné změně, při které dochází k pohlavnímu dozrávání.

Velkou změnou prochází i myšlení pubescenta. Přestává být příliš vázaný na své rodiče a velký vliv na něho mají vrstevníci. Velkým krokem v tomto období je i ukončení povinné školní docházky a volba budoucího povolání, které pro něj bude představovat jednu z nejdůležitějších věcí v jeho životě. S touto volbou pomáhají ve velké míře také rodiče či výchovní poradci na základní škole.

3.1 Diferenciace období pubescence

Období pubescence můžeme rozdělit na dvě fáze: fáze prepuberty a fáze vlastní puberty

- **Fáze prepuberty:** tato fáze začíná přibližně v 11 letech a končí mezi 13. a 14. rokem, u chlapců může tato fáze pokračovat ještě o trochu déle. V této fázi se objevují sekundární pohlavní znaky (např. růst postavy).
- **Fáze vlastní puberty:** po ukončení fáze prepuberty začíná fáze vlastní puberty, která probíhá do dosažení reprodukční schopnosti. Období vlastní puberty trvá od 13. roku do 15 let.

V tomto období dochází převážně ke změnám tělesným, které se jinak projevují u chlapců a jinak u dívek, proto je zde uvedu.

3.2 Fyzické změny

Fyzická proměna a vlastní zevnějšek jsou důležitou součástí naší identity, a proto je tato změna tak citlivě prožívána. Proměnu svojí vizáže vnímá a prožívá

každý jinak. Někdo se může stáhnout do ústraní a své pocity zkoušet potlačit, může se za své tělo stydět. Někdo jiný je ale na svoje dospívání pyšný. Doba, po kterou se snaží jedinec se svým „novým“ tělem ztotožnit, může být různě dlouhá. A záleží také na hodnocení dalších lidí (rodičů, vrstevníků). Pokud jsou reakce ne příliš lichotivé a povzbudivé, pubescentovi se tím pádem zhoršuje sebehodnocení.

Fyzické změny nemusí ale probíhat ve stejný čas jako změny psychické. Pokud jedinec rychleji spěje tělesně než duševně, nemusí to zvládnout. „*Takovému jedinci jsou na obtíž viditelné změny, ale psychologové tvrdí, že ranější dospívání nebývá tak zatěžující jako předčasné tělesné dospívání dívek.*“ (Vágnerová, M. 2000:212)

Fyzický vzhled se stává u většiny pubescentů po určitou dobu jednou z nejdůležitějších věcí. Každý má pochybnosti, protože kolem sebe neustále vidí dokonalé lidi s perfektní postavou a s obličejem bez jediné nesrovnalosti a ví, že i on by tak mohl vypadat. Pokud vypadá dospívající atraktivně, získává tím mezi svými vrstevníky i lepší pozici. Jsou to ale více dívky, které bývají se svým vzhledem nespokojeny.

3.2.1 Fyzické změny u dívek

Vývoj prsou - prvním fyzickým znakem je obvykle zpevnění bradavky na jednom či obou prsou přibližně mezi 10. a 11. rokem. Během 1 roku se prsa začínají vzdouvat a začínají být patrná také navenek. Poté prsa ještě více zmohutní a získávají téměř dospělý tvar.

Ochlupení ohanbí - ochlupení ohanbí je druhou pubertální změnou, které si lze všimnout krátce poté, co začínají růst prsa.

Pochva, děloha, vaječníky – slizniční vrstva pochvy se mění, je tlustší, děloha a vaječníky se zvětšují.

Menstruace a plodnost – první menstruace přichází přibližně 2 roky po začátku růstu prsou. Průměrný věk prvního krvácení je těsně před 13. rokem. Menses nebývá první dva roky pravidelný a měsíční.

Tělo a tělesné ochlupení - poté, co se objeví ochlupení ohanbí, se i ostatní části těla ochlupují v následujícím pořadí: podpaží, ochlupení v oblasti hýždí, horní ret, licousy. Množství chlupů v těchto oblastech je menší než u mužů.

Tělesný tvar, rozložení tuku a tělesná kompozice - během tohoto období se u dívek rozšiřuje dolní část pánve. Zvyšuje se procento tukové tkáně v oblasti prsou, boků, hýždí, stehen a horních paží.

Tělesný zápach, změny kůže, akné

3.2.2 Fyzické změny u chlapců

Velikost, funkce a plodnost varlat - zvětšení varlat je prvním příznakem puberty. Varlata se mění kolem 1. roku života, poté kolem 18. až 20. roku života. Varlata mají dvě primární funkce: produkovat hormony a produkovat sperma.

Genitálie - penis roste od 4 let, kdy ale nedochází k velké změně, se začátkem puberty pak dochází k rychlejšímu růstu a penis roste do 18 let

Ochlupení ohanbí – ochlupení začíná růst spolu se samotným genitálem

Tělesné ochlupení – začíná se vyvíjet ochlupení i na jiných částech těla v tomto pořadí: podpaží, kolem hýždí, nad horním rtem, kolem licousů a naposledy v oblasti brady. Ochlupení na trupu, nohách, pažích a zádech roste pozvolna.

Změny hlasu - hrtan roste u chlapců i dívek, ale tato změna je více patrná u chlapců, kterým může přeskakovat výška hlasu. Změna hlasu končí přibližně v 15 letech.

Nárůst váhy – růst váhy trvá přibližně 2 roky, výška postavy se mění průměrně o 8,5 – 12 cm ročně. V 16 letech se růst zpomaluje.

Muskulatura a tvar těla - na konci puberty má muž těžší kosti. Tento vývoj probíhá zejména v závěrečných fázích puberty.

Tělesný zápach, změny kůže, akné

3.3 Psychické změny

V období pubescence dochází k velkým tělesným změnám, což se projevuje i změnou duševní. Jedinec se porovnává s ostatními a uvědomuje si, že se mění jeho

tělo a tím dochází i k tomu, že reaguje přecitlivěle na běžné podněty, které dříve snášel bez problémů. Pubescent je více podrážděný, rozmrzelý a pro něho samotného je překvapivé, jak se jeho nálada a reakce mění a může mu to působit další obtíže, což vyvolá zhoršení nálady. Tyto reakce jsou spíše krátkodobé, ale o to více intenzivní. Proto nikdo z jeho okolí neví, jak se zachová příště. Kvůli svým náladám může u dospělých navodit pocit, že je rozmazlený, že se nedovede chovat a jen obtěžuje. Dospívající to ale vnímá jako odmítání, které způsobuje jeho nejistotu.

Dalším typickým znakem v období dospívání je určitá uzavřenost, která se projevuje tím, že jedinec nechce ventilovat své city okolí, tyto pocity považuje za intimní součást své osobnosti a nechce je sdílet s kýmkoliv jiným. Postupně si tedy sám uvědomuje, že lidé nedávají vždy najevo, co prožívají. Tento jedinec nemá ve svých pocitech jasno, proto je ani nechce nějakým způsobem řešit, protože se bojí reakce ostatních, výsměchu nebo se stydí.

U dospívajícího se též projevují výkyvy v sebehodnocení. Stát se to může tehdy, když osoba, s níž pubescent komunikuje, nemá čas řešit problémy nebo ne příliš vtipně žertuje. Chování ostatních lidí napomáhá k tzv. pubertální vztahovačnosti, protože poskytuje pubescentovi zpětnou vazbu. Protože bývá občas i kritická, vede k negativnímu sebehodnocení. S tím souvisí i nejistota jedince, který ale používá **obránné reakce**:

- **Mechanismus kyvadla** – vyznačuje se tím, že se pubescent vrací k době dětství, k chování dítěte; hraje hru, kterou před tím sám kritizoval, že je dětinská, čte knížky z dětství atd. Tato reakce přichází tehdy, kdy ještě není vstřebána nová role, a proto se pubescent uchyluje do vývojově nižší fáze, což mu přináší určitý druh relaxace a jistoty.
- **Únik do fantazie** – tato fáze je příjemným odpoutáním od reality, prožití vysněných rolí, které nemůžeme prožít v současnosti. Pubescent není v tomto případě na nikom závislý, záleží jen na jeho myšlenkách, jak dlouho bude svou hru hrát, nemá žádné mantinely a je svým pánem.

3.4 Poznávací procesy

Rozvoj poznávacích procesů je výsledkem vzájemného působení učení a zrání. Když pubescent dospěl nejen tělesně, ale i duševně, může se rozvíjet dál. Děti mladšího školního věku neuvažují o jiných věcech, než o těch, které vidí a na které si může sáhnout. Nepotřebuje brát sebe nebo okolí jinak, než jak je sám vidí. Mladší děti jsou realisté myslící pouze na rovině konkrétních předmětů. Oproti tomu dospívající uvažují abstraktně, přemýšlejí o věcech, které nemusí být vidět, o možnostech, které ani nemusí být splnitelné. To, že pubescent má schopnost uvažovat o možnostech, jak by co mohlo nebo mělo být, se pro něj stává další nejistotou. Vágnerová říká, že *„dětství je charakteristické úsilím o poznání a pochopení světa, tj. jaký svět je; dospívání je typické potřebou a schopností uvažovat o tom, jaký by tento svět mohl, resp. měl, být.“* (Vágnerová, M. 2000:217)

To, že pubescent uvažuje o mnoha různých možnostech, znamená jeho nevázanost na konkrétní existující skutečnosti. Ví, že není pouze jedna možnost, ale že jich může být i více. Tím pádem se zvyšuje i jeho kritičnost a snaha najít nejlepší možnou variantu, která by změnila současný stav k lepšímu. Uvažování dospívajícího začíná být systematické. Vytvoří si nějaké předpoklady, které svými myšlenkami a systematickostí buď vyloučí, nebo potvrdí. Tyto myšlenky je schopen různě propojovat a kombinovat.

3.5 Rizikový vývoj

Dospívající děti více či méně experimentují, hazardují a zkouší hranice. Nejenom své, ale i svého okolí, své rodiny. Je to jejich styl, jak dokázat, že jsou samostatní a že na všechno stačí už sami. Protože ale nemají žádné zkušenosti, bývají jejich rozhodnutí často chybná.

Většina rodičů se především bojí o zdraví svých dětí. Chtějí, aby byly v bezpečí a nic je neohrožovalo, proto jednou z jejich velkou starostí jsou drogová a alkoholová závislost. Ale co je možná trápí ze všeho nejvíc, je to, že jejich dítě nebude šťastné.

3.5.1 Alkohol a drogy

Alkohol byl, je a bude vždy mezi námi. Ať už v těsné blízkosti (rodina, přátelé atd.), nebo jen někde „v dáli“. Například typické pivo je nejužívanějším alkoholickým nápojem v České republice. Spousta lidí v pití piva ale paradoxně nevidí konzumaci alkoholu. Možná je to až k nevíře, ale není týdne, abychom neslyšeli, že žák základní školy byl nalezen opilý a ve stavu bezvědomí. 31.1. podle serveru novinky.cz údajně vypil láhev rumu devítiletý chlapec. Do karet pubescentům nahrává fakt, že sehnat láhev alkoholu není těžké, i když je prodej alkoholu možný až od 18 let.

Kouření. Do Evropy se tabák dostal až po objevení Ameriky. Původně sloužil tabák k náboženským obřadům a rituálům a jeho historie sahá do doby 6000 let př. n. l. Kouření se řadí za velice návykovou drogu a v Česku kouří přibližně 36% lidí, tedy asi 3.300.000 lidí. Všichni by si ale měli uvědomit, že 1 cigareta zkracuje náš život o 5 minut, že na následky kouření zemře na zemi 560 lidí každou hodinu a že v Česku je to 65 lidí denně. Dnešní doba postupuje obrovským tempem, proto můžeme vidět dnešní školáky, jak vyjdou ze dveří školy a první, co udělají, je to, že si zapálí cigaretu. Bohužel.

Také drogy jsou součástí života dospívajících. Mezi měkké drogy řadíme nejznámější a nejrozšířenější drogu – marihuanu, která získala hned několik přízvisek. Je to „marijána, mařena, tráva, hašiš“. U pubescentů nejsou drogy příliš rozšířené, spíše se stává, že děti drogu okusili, ale díky velkému vlivu rodičů lze jedince napravit.

3.5.2 Sebevražda a sebepoškozování

Sebevražda bývá u pubescentů spíše impulzivním a zkratkovitým činem. Řeší tak konflikty s rodiči, nešťastnou lásku, nepochopení ze strany okolí, nevyrovnání se sama se sebou. Všeobecně jsou sebevraždy u mužů častější než u žen, a to několikanásobně. Stejně je tomu i u dětí mladších 14 let. Během let 2001-2005 skoncovalo se svým životem 11 dívek a 24 chlapců mladších 14 let. (www.czso.cz)

Jedním typem sebevražd je tzv. demonstrativní sebevražda, kdy jde spíše o vynucení pozornosti. Jedinec ví, že ho někdo najde a zachrání.

3.5.3 Delikventní chování a trestná činnost

Krádeže pubescentů nejsou v dnešní době ničím výjimečným. V tomto věku hraje obrovskou roli sociální prestiž a začlenění se do skupiny, proto jedinec často podlehně svým vrstevníkům, kteří s delikvencí mají nějaké zkušenosti. Krádeže totiž probíhají ve větší skupině, nikoli samostatně. Patrná je i jejich sebejistota, kterou dávají najevo. Pubescence je velkým mezníkem v období života. Asi 25% delikventních dětí pokračuje v trestné činnosti i v dospělosti. Nicméně téměř polovinu trestných činů spáchají lidé, převážně chlapci, mezi desátým a dvacátým prvním rokem. Přes 90% těchto trestných činů tvoří vloupání, krádeže a vandalismus.

3.5.4 Poruchy příjmu potravy

Mezi nejznámější poruchy patří mentální anorexie a mentální bulimie, které jsou typické právě pro období dospívání. Méně známé a relativně nové jsou ortorexie, bigorexie a drunkorexie.

3.5.4.1 Mentální anorexie

Mentální anorexie je úmyslné snižování své váhy, vyhladovění sebe sama. Dotýká se spíše dívek, protože právě dívky se v období pubescence více zajímají o své tělo, o to, aby byly hubené, protože dnešní trend vidají v médiích v podobě vyhublých modelek a věří, že takhle má vypadat správná a úspěšná žena. Pokud anorexie přijde před pubertou, zastaví se tělesný vývoj; dívkám nerostou prsa, nedostaví se menstruace, chlapcům zůstanou dětské genitálie. Anorexie může v nejhorším případě i zabíjet, až 20% nemocných na tuto nemoc zemře.

3.5.4.2 Mentální bulimie

Mentální bulimie je nutkavá touha po jídle a po přejídání se. Stejně jako anorexie postihuje jedince v období dospívání (spíše později), většinou mladé ženy. Typické je zkonsumování velkého množství jídla a následného zvracení či požití projímadel za účelem vrácení váhy do své původní (nebo nižší) hodnoty. Touto nemocí je postiženo přibližně 1 až 3% mladých žen.

3.5.5 Duševní poruchy

Dnešní společnost je vystavována tlaku ze všech stran a pubescenti to cítí také. Proto tento tlak může vyvolávat nejrůznější duševní poruchy. Příčinou může být první neopětovaná láska, nesoulad v rodině, či neúspěch ve škole. Mezi duševní poruchy řadíme neurózy, psychózy, psychopatie a oligofrenie.

3.5.5.1 Neurózy

Neuróza je jednou z duševních poruch, ovšem lehčího rázu. Jde o pocity bezmoci, stísněnosti, kdy jedinec s touto nemocí je značně podrážděný a tato nemoc způsobuje stres. Jde o nemoc, při které nejde o poškození centrální nervové soustavy, je získávána např. kvůli špatnému vlivu rodiny v dětství, nedostatkem citu od rodiny, šikanou ve škole, úmrtím blízkého člověka; jedinec má zkreslenou představu o žebříčku hodnot. Tato nemoc se projevuje tiky, bolestmi hlavy, pomočováním atd. Neurózy se rozdělují na hysterii, neurastenii a psychastenii. Nejznámějším typem je hysterie, která se vyskytuje u mužů i žen. Projevuje se výraznou změnou nálad, labilitou, egocentrismem, strháváním pozornosti na sebe sama a ztrátou sebeovládání.

3.5.5.2 Psychózy

Psychóza je vážná duševní porucha, při které je narušena celková osobnost jedince. „Zpravidla jedinec ztrácí kontakt s realitou, vnímání, prožívání, cítění i vůle jsou těžce deformovány a chybí vědomí z nemoci.“ (Hartl,P. 2000:489) Mezi psychózy řadíme schizofrenii, deprese a paranoia. Nejrozšířenějším typem je právě schizofrenie, která se vyznačuje narušeným myšlením, jedinec ztrácí smysl pro realitu. Projevem může být např. halucinace (jedinec si myslí, že je sledován) či bludy. Hartl říká, že v každé kultuře se schizofrenie projevuje jinak – v USA se lidé vydávají za filmové hvězdy, v České republice za tajné agenty nebo jejich oběti. Nemocný mění často své nálady, mluví nesouvisle, neumí plánovat věci do budoucna.

3.5.5.3 Psychopatie

Tuto duševní poruchu můžeme charakterizovat jako dlouze přetrvávající chorobu, která se projevuje disharmonií osobnosti. Nemocného jedince je těžké začlenit do společnosti, protože se jedná o podivínské typy lidí. Existuje několik dělení, každý psycholog se přiklání k jinému. Např. rozlišujeme citovou psychopatii, morální psychopatii, sadistickou psychopatii a sexuální psychopatii.

3.5.5.4 Oligofrenie

Oligofrenie, nazývaná též slabomyslnost, je porucha týkající se intelektu. Může vzniknout již před početím nebo během těhotenství matky.

4. Sociální charakteristiky pubescentů

4.1 Socializace

„Jak se člověk přicházející na svět jako biologické individuum svého druhu stává společenskou bytostí se specificky lidskou psychikou, byť v různých kulturách více či méně odlišnou, je otázka socializace či akulturace.“ (Nakonečný, M. 1999:57)

Socializace je v podstatě procesem sociálního učení. Nejdůležitějším sociálním mezníkem v období puberty je ukončení povinné školní docházky a volba dalšího vzdělávání, které předurčuje jedince k výběru svého budoucího povolání. Tato volba je velkým krokem v životě. Spolu s touto změnou prochází pubescent dalšími proměnami – mění se sociální poznávání, sociální role, komunikace a pravidla chování.

4.1.1 Sociální poznávání

Pro sociální poznávání je typické, že pubescent už nevidí ostatní, jak se jeví, ale přemýšlí nad tím, jací jsou a jací by mohli být, to je to, co ho doopravdy zajímá. V tomto ohledu záleží i na zkušenostech, kterých má ale pubescent málo, proto hodnocení ostatních není ještě tak dokonalé, postupem času se však lepší. Pubescent je schopen vstřebat více informací, díky kterým může daného člověka ohodnotit. Je si vědom toho, že může mít na téhož člověka jiný názor než ostatní (to si jako dítě neuvědomoval). Oproti dítěti dokáže popsat jedince dvěma protikladnými vlastnostmi.

4.1.2 Sociální role

Protože je pubescence obdobím velkých změn, a to nejen fyzických, ale i psychických, mění se v životě dospívajícího jeho postoje a role. Pubescent nechce být v podřízené roli a odmítá nadřazenost autorit, především rodiče a učitele. Jejich

názory nechce přijímat zcela bezvýhradně a má k nim kritický postoj. V tomto věku ví, že existují i jiné možnosti, proto u nich uvažuje a s autoritami o nich také diskutuje. Názory pubescenta a nějaké autority, ať už rodiče či učitele, se velice často odlišují. Z toho vznikají hádky, které jsou typickým znakem puberty. Důvod, proč posléze může dojít k hádkám, je ten, že pubescent se chce stát také autoritou. Pokud dokáže dospělým argumentovat, cítí se silný a motivuje ho to. Jde o podobné soupeření jako např. ve sportu.

4.1.3 Komunikace

Pro období pubescence je typické, že dospívající si více nerozumí s rodiči a že se častěji hádají. Dospívající chce, aby ho rodiče brali jako dospělého a pokud tomu tak není, přestává rozumně komunikovat a začne být drzý. Vzájemné rozhovory končí většinou stejně – hádkou a nepochopením. Obě strany mají na stejnou věc odlišný názor, což je ale pochopitelné, neboť jde o dvě generace a především o rodiče a jejich potomky. Dospívajícím přijdou názory dospělých hloupé a zastaralé, na druhé straně se však pubescent chová takovým stylem, že mu není někdy možné nic říct. Rodiče ale občas řeší situace svou autoritou, protože jsou unaveni a znechuceni, to ale podněcuje negativní postoj pubescenta vůči nim.

4.1.4 Pravidla chování

Malé děti jsou naučeny určitým pravidlům chování a nepřemýšlí, zda by byla jiná možnost. To neplatí o pubescentech. Ti už umí přemýšlet o více možnostech, takže i pravidla chování, která byla dosud brána jako neporušitelný kodex, ztrácejí svou jedinečnost a pubescenti se je snaží „obejít“. Dospívající probírá význam pravidel a zamýšlí se nad jejich obsahem a důsledky. Snaha odpoutat se od rodičů je tím, proč pubescent pochybuje o pravidlech a normách chování. Tímto odpoutáním se snaží i vzdálit od systému hodnot, který je v rodině. Hodnoty ale nemůže přeměnit zcela, tím by došlo k dezorientaci a nejistotě.

4.2 Sociální vztahy

Pro dospívajícího je velice důležité navazovat vzájemné vztahy se svým okolím. Protože je jeho tělo ve fyzickém vývoji, má pubescent i vztah k sobě samému. Dalšími sociálními vztahy lze označit rodinu, školu a vrstevníky.

4.2.1 Vztah k sobě samému

Pubescent se v tomto období snaží vyrovnat se svým vlastním tělem a naučit se s ním žít. Je to pro něj něco nového, sekundární pohlavní znaky se začaly projevovat a jedinec to snáší více či méně dobře. Ve zvýšené míře se prohlíží v zrcadle, chce se o sobě dozvědět více, dochází zde k sebepoznání. Tím se zvyšuje sebekritičnost, ale i kritičnost k ostatním. Pubescent ví, že jeho tělo by mohlo vypadat lépe. *„Zvýšená sebekritičnost pubescentů, spojená s emoční labilitou a nejistotou, sebepoznání komplikuje.“* (Vágnerová, M. 2000:223) Spokojenost s vlastní vizáží umožňuje jedinci cítit se dobře a zvyšuje to jeho sebevědomí. V tomto věku je pro jedince důležité, jak ho vnímají ostatní, protože je více přecitlivělý a snaží se líbit ostatním vrstevníkům. Vzniká tzv. skupinová identita. *„Vytváří se prostřednictvím ztotožnění s nějakou skupinou, která jedince přijatelným způsobem definuje, a podporuje tak jeho sebevědomí.“* (Vágnerová, M. 2000:226)

4.2.2 Rodina

Role rodiny se pokládá za nezastupitelnou. Rodina mívá na svého potomka největší vliv a značným způsobem se podílí na tom, jaká osobnost z něj vyroste. V pubescenci se setkáváme s určitou emancipací, odpoutáním dospívajícího od rodiny, tato emancipace končí během adolescence. Dospívající už nechce, aby s ním rodiče manipulovali, a snaží se vytvořit si svou vlastní identitu. Ale nejde o úplné přerušování citových pout, jde o jejich proměnu. Už zde není vidět závislost, ale vyrovnanější vztah. *„Pocit jistoty a bezpečí, který vazba na rodinu poskytovala, se*

transformuje do symbolické roviny a funguje stejně účelně, i když už pouze ve vědomí jedince.“ (Vágnerová,M. 2000:238)

V období pubescence začíná jedinec spatřovat nejen fyzický, ale i psychický rozdíl mezi ním a jeho rodiči. Tento rozdíl považuje za důležitější než kdykoliv předtím. Nechce být jako oni, chce se nějakým způsobem odlišovat, proto začne zpochybňovat rodičovské hodnoty, dokonce i ty, které dřív považoval za správné. Pro dospívajícího už rodiče nejsou těmi, kteří jsou nejmoudřejší a všemocní, jsou pro něj do jisté míry zklamáním. Většina pubescentů by chtěla, aby se rodiče chovali jinak, i když si nemyslí, že by byli těmi nejhoršími.

Pubescent s postupem věku přijímá v rodině více povinností, ale práva zůstávají stejná. To se jim ale nelíbí a vznikají rozpory s rodiči. Rodiče si však stále myslí, že jejich potomek je ještě dítě, a bojí se o něj. Nebo jen nechtějí řešit pro ně malicherné věci a neberou vážně pubescentovy argumenty. Jiný vztah má pubescent k matce, jiný k otci.

4.2.3 Škola

Také vztah ke škole se začíná měnit. Pubescent začíná přemýšlet o svém budoucím povolání a pečlivě vybírá a zvažuje další možnosti vzdělávání. Ví, co ho baví, v čem je úspěšný a čeho by chtěl jednou dosáhnout. Ve škole není cílem jedince mít co nejlepší známky, ale snaha o to, aby se nedostal do potíží. Není pro něj důležité mít více znalostí a něco se naučit, proto se ve škole příliš nesnaží. S tím souvisí i možné nepochopení výkladové látky. Pokud žák nerozumí tomu, co učitel vysvětluje, ztrácí o danou látku zájem. *„Větší nápor nejasného a nesrozumitelného učiva je odmítán, protože posiluje osobní nejistotu.“ (Vágnerová,M. 2000:234)*

V tomto období dochází i k odmítání autorit, tedy i učitelů. Kritika učitele žákem ale bývá sdělována spíše vrstevníkům, než samotnému učiteli, protože žák očekává jeho reakci. Stejně tak se setkáváme i s vtipy o učitelích, karikaturami, přezdívkami. To vše je spojeno s pubescencí. Pubescent oceňuje učitele jen tehdy, když mu imponuje jako člověk, ne z důvodu, že je učitel. Žáci u učitele oceňují smysl pro humor, pochopení, spravedlnost a ochotu pomoci s problémem. Líbí se jim, když se nad nimi nepovyšuje a nedává najevo svou autoritu.

4.2.4 Vrstevníci

Jak už bylo uvedeno, pro období pubescence je typická snaha osamostatnit se z citových vazeb od rodičů. Pubescent se snaží začlenit do jiné sociální skupiny, která by mu k emancipaci dopomohla. Touto skupinou se stávají vrstevníci, kteří prožívají stejné problémy. Jedinec se dostává do tzv. party, která mu dodává oporu stávající identity. Zpočátku jsou party složené z jednoho pohlaví, postupem věku dochází k seskupení, kde se vyskytují děvčata i chlapci, např. při sportu či návštěvě kina. V tomto čase dochází ke vzniku kamarádství a prvních lásek. V každé partě dominuje nějaký vůdce, kterého se ostatní snaží napodobovat – stylem oblékání, chováním, gesty, mluvou. Vrstevnická skupina se projevuje dodržováním určitých a jasně daných pravidel, které musí všichni členové respektovat. Tyto pravidla vznikají kvůli potřebě osamostatnit se z vlivu dospělých. Často bývají radikální, nekompromisní a neslučující se s pravidly dospělých. To může na pubescenta vytvářet obrovský tlak, protože je nucen vybrat si, např. ve volbě sportovních aktivit, jestli poslechne rodiče nebo své kamarády.

Většina pubescentů touží po tom, aby byla uznávána a aby získala prestiž. Tím se snižuje jejich pocit nejistoty a ovlivňuje sebehodnocení. Ve vrstevnické skupině má dospívající možnost získat nějakou z nadřazených rolí – to v rámci rodiny nejde. Typ role, kterou získá mezi svými vrstevníky, se odvíjí od jeho schopností a kvalit. Pokud ho nějaká skupina nechce přijmout mezi sebe, ať už kvůli stylu oblékání nebo chování, hledá si jinou skupinu, protože potřebuje být alespoň někým akceptován. Tudíž jeho konečná skupina nemusí být jím zvolená z toho důvodu, protože by měli stejné zájmy, ale z toho důvodu, že na něj jako jediná zbyla, že pro ně přijatelným je.

Mezi vrstevníky vznikají skupiny i ve škole. Dospívající tvoří skupiny a mají možnost získat dobrou pozici. Žáci oceňují u svých spolužáků inteligenci, která přispívá k popularitě, ale neimponují jim vydřené dobré známky a snaha zavedět se učitelům. Tyto jedinci, i když s výbornými známkami, nebývají vůdci skupiny. Dalšími vlastnostmi, které pubescenti na svých spolužácích oceňují, jsou tolerance, smysl pro humor, solidarita a dobrá schopnost komunikace. Naopak vlastnosti, jako je protivnost, domýšlivost, zakřiknutost a uzavřenost, jsou spolužáky zavržované.

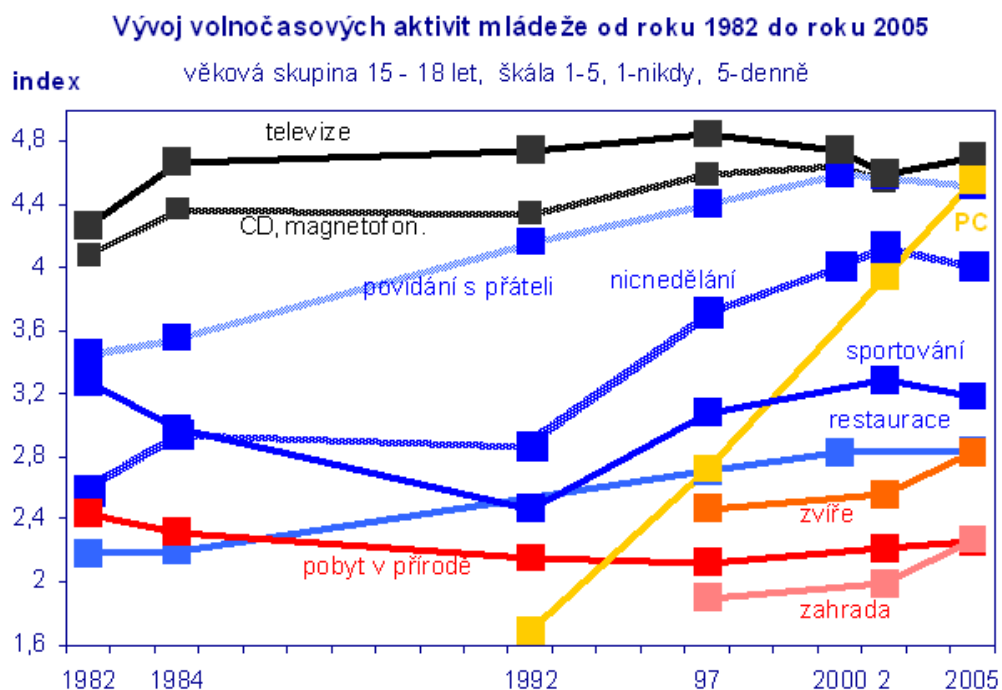
4.2.4.1 Přátelství

Navazování prvních přátelských vztahů vzniká na začátku puberty, kolem 11.-12. roku. Později, v adolescenci, tento přátelský vztah může nahradit vztah partnerský. Přátelství vzniká z touhy po vzájemnosti, pocitu jistoty a možnosti s někým prožívat své problémy. Pokud má pubescent dobrého přítele, svěřuje se mu, protože mu věří, ví, že vše zůstane jen mezi nimi. Spojuje je tajemství a také to, že k příteli se jedinec chová jinak než k ostatním vrstevníkům. „*Dobrý přítel poskytuje podporu, naslouchá, je loajální, nezradí, neshazuje a nevysmívá se v případě neúspěchu.*“ (Vágnerová, M. 2000:249) Pokud má dospívající přítele, stoupá tím jeho sebevědomí a snáze navazuje další vztahy. Jedince, kteří se spolu spřátelí, ve většině případů spojují stejné zájmy. Ale není tomu tak vždy. Někdy se může stát, že právě díky přátelství vznikne i stejná záliba, ta je tedy důsledkem přátelství, nikoliv jeho předpokladem.

4.2.4.2 Volný čas

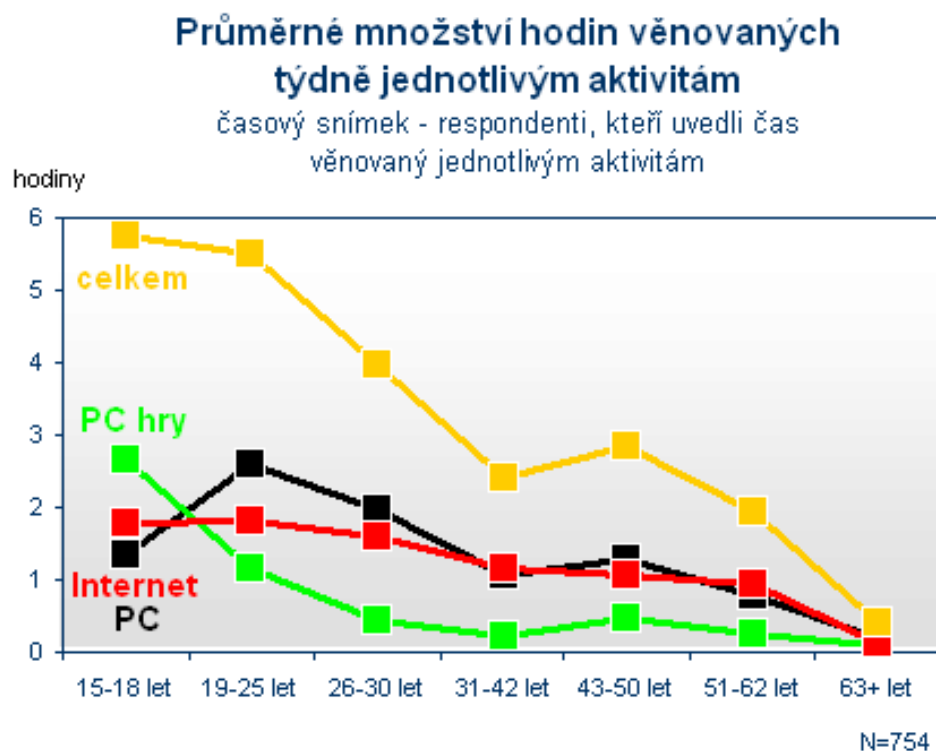
Pod pojmem volný čas rozumíme tvorbu takové aktivity, které jedinec vykonává bez nutnosti a aniž by musela být nutně prospěšná celé společnosti. Volný čas je doba, která nastává pro pubescenty po škole a kterou dělají ve svém vlastním zájmu a volnu. Nejsou k ní tedy nikterak nuceni, protože ji dělají z vlastní vůle. Funkcí volného času může být odpočinek, zotavení, rozptýlení, zábava, poznávání nových lidí, rozvoj osobnosti.

Obr. 1: Vývoj volnočasových aktivit (<http://www.britske-listy.cz/art/29205.html>)

Nejčastější volnočasovou aktivitou (jak je patrné z grafu) jsou média – televize, rádio a počítač. Právě u počítače je vidět obrovský nárůst během 13 let. Je ale škoda, že sport se umístil až za tzv. nicneděláním.

Obr. 2: Průměrné množství hodin věnovaných týdně jednotlivým aktivitám
 (<http://www.britske-listy.cz/art/29205.html>)

Jak vyplývá z tohoto grafu, který vytvořil Petr Sak, je vidět, že dospívající tráví nejvíce času u počítače hraním PC her. Jsou to přibližně 3 hodiny týdně.

5. Psychologické charakteristiky pubescentů

Psychika pubescenta prochází v této době velkými změnami. Fyzický vývoj se podepisuje také na duševním rozpoložení jedince, který prochází nelehkým obdobím, se kterým se musí vyrovnat. Jeho vizáž je pro něj velice důležitá. Na dospívajícího je kladeno více nároků a povinností a společnost či rodina očekává, že se k nim jedinec postaví čelem a začne být za své činy odpovědný. V této době doléhá na pubescenta volba dalšího vzdělávání, která mu v budoucnosti bude určovat jeho povolání. Proto musí pubescent velice uvažovat, jaké možnosti se mu nabízejí a co by si měl vybrat. Později tedy mění školu a s tím samozřejmě souvisí i vyrovnání se s novými spolužáky, což nemusí být vždy jednoduché. Pubescence je hodnocena jako emočně nestabilní období, které se uklidňuje přechodem k adolescenci.

5.1 Změna v sebepojetí

Sebepojetí se během dospívání mění. Jedinec se ptá: kým jsem a jaký jsem, kam směřuji a kam patřím, jaké hodnoty uznávám. Snaží se odpoutat od rodiny a dosáhnout pocitu vlastní identity. Musí se naučit žít s tím, jaký doopravdy je, přijmout své chyby a nedostatky, což může být zvláště problematické pro ty, kteří mají nějaký handicap. Pubescenti tráví hodně času zkoumáním a hodnocením svého vzhledu. Nejistí jedinci s nízkým sebehodnocením mohou trpět i nepatrnými odchylkami a začnou je zveličovat. Aby se dospívající vyrovnali módnímu trendu, volí takové oblečení a účes, díky kterým se k němu přiblíží. Neváhají ani zajít tak daleko, že skončí s poruchou příjmu potravy.

5.2 Rozvoj poznávacích procesů

V období pubescence dochází k rozvoji poznávacích procesů. Jedinec už nepřemýšlí pouze konkrétně, ale dokáže uvažovat i na rovině abstraktní. Formuluje lépe myšlenky a ví, že existuje více možností než jen ta, kterou vidí. Mění se jeho

pohled na svět a posiluje se jeho egocentrismus. Ten se může projevovat čtyřmi způsoby:

- Pubescent je hyperkritický. Protože si umí představit více možností, najde i tu, která je v jeho očích nejlepší, ideální. Pro něj je jednoznačná a nepochybuje o ní, navzdory tomu, že dospělí to vidí jinak (což je normální vzhledem k jejich zkušenostem). Pak může pubescent vidět dospělého jako pokrytce.
- Pubescent chce polemizovat. Pubescent dovede uvažovat o více možnostech a chce, aby je každý pochopil. Myslí si, že jeho argumenty jsou jasné a odlišný názor chápe jako omezenost komunikačního partnera. Polemizuje většinou doma nebo mezi vrstevníky. Dospělé to obtěžuje, ale vrstevníci dělají totéž, proto jsou vhodnějšími kandidáty na řešení problémů.
- Pubescent se domnívá, že jeho myšlenky jsou výjimečné. Myslí si, že přemýšlí jinak než ostatní a že je imunní vůči různým ohrožením. To v něm vytváří pocit, že se právě jemu nemůže nic stát (drogy, těhotenství atd.). Není schopen pochopit chování jiných lidí, a proto se často chová nepřiměřeně. Tento problém ale zmizí po určité době.
- Pubescent je vztahovačný. Domnívá se, že jeho chování je neustále někým pozorováno. Příčinou je nízké sebevědomí pubescenta, které ale postupem času odezní, protože v adolescenci si jedinec uvědomí, že ostatní mají své vlastní problémy a nezaměřují se na něj.

6. Hodnoty

„Hodnota je názor na to, co je žádoucí, dobré, a co nežádoucí, zlé: vlastnost, kterou jedinec přisuzuje určitému objektu, situaci, události nebo činnosti ve spojitosti s uspokojením jeho potřeb, zájmů; hodnoty se vytvářejí a postupně diferencují v procesu socializace, součást společenského vědomí; hodnoty lze dělit na pozitivní (co je žádoucí), negativní (nežádoucí), absolutní, relativní, přímé, nepřímé; podle obsahu: estetické, etické, logické aj.: hodnoty odrážejí kulturu společnosti.“ (Geist,B. 1992)

To, co je jedincem kladně hodnoceno, k čemu zaujímá pozitivní postoj, o co projevuje zájem, představuje pro něho určitou hodnotu. *„Hodnoty je z psychologického hlediska možno chápat jako výrazy vztahu mezi postojem a jeho objektem, jako osobní koncepce žádoucího, které se kromě uvědomělosti či alespoň uvědomitelnosti a formulovatelnosti vyznačují též značnou vytrvalostí a obecností.“* (Vláčil,J. 1999)

Hodnoty mohou být chápány jako hlubinná vrstva osobnosti, jako něco, co si člověk běžně neuvědomuje, ale co významně jeho činnost ovlivňuje. Člověk převážně neuvažuje o tom, jaké hodnoty ve svém životě preferuje, uznává, jakých hodnot si váží apod. Když je lidem kladena tato otázka, velmi často si vybavují a formulují to, co vlastně ve svém životě za hodnotu uznávají. Zdá se tedy, že hodnoty leží kdesi v podvědomí člověka.

6.1 Hodnoty a potřeby

Vzájemný vztah hodnot a potřeb vnímá každý z nás, pokud si uvědomí, že vedle vrozených potřeb (biologické povahy) má také potřeby sekundární (sociogenní povahy). Tyto potřeby vznikají v procesu socializace. Sekundární potřeby ovlivňují značným způsobem vývoj hodnot každého jedince. *„Jsou jedním ze zprostředkujících článků mezi primárními potřebami vzbuzujícími aktivitu subjektu a mezi orientací v sociálním prostředí, které je pro člověka determinantou nejrůznějších vztahů, na jejichž podkladě se konstituují hodnoty a hodnotové orientace.“* (Hudeček,J. 1986:49) Srovnání potřeb tedy říká, že:

- ✓ to, co je pro nás potřebou, bývá také hodnotou, ale obráceně to platit nemusí – ne vše, co je hodnotou, je také potřebou;
- ✓ potřeby (hlavně primární) jsou více svázány s aktuálním stavem organismu;
- ✓ potřeby jsou nezbytné pro vznik hodnoty, ale přímo v potřebě není hodnota obsažena;
- ✓ mezi potřebami a hodnotami je závislost. Hodnoty nám regulují, které potřeby mají být uskutečněny v první řadě a které jsou druhořadé. Také určují, co má být z našeho života vyloučeno.

6.2 Hodnoty a zájmy

Velkou souvislost zjišťujeme i ve vztahu hodnota – zájem. „V psychologickém slova smyslu je zájem (podobně jako hodnotová orientace) specifickou zaměřeností osobnosti.“ (Hudeček, J. 1986:50) Zájem obsahuje a určuje směr psychických procesů. Zájmy ale mohou být i pasivní. Hodnoty a zájmy mají společný základ, tj. vycházejí z potřeb. Hodnota je ale vyspělejší, protože její vznik je navíc podmiňován působením společenského prostředí, společensko-historickými podmínkami a také socializací člověka. Příbuzné jsou s některými zájmy i hodnotové orientace, protože pokud pronikne zájem do celkového životního způsobu, určuje i hodnotovou orientaci.

6.3 Hodnoty a postoje

Postoje jsou asi k hodnotám a hodnotovým orientacím nejbližší. Připravenost jedince či skupiny určitým způsobem reagovat (buď pro nebo proti) mají regulativně motivační charakter. „Při jejich vzniku a dalším utváření se uplatňují principy a způsoby sociálního učení, jako jsou zobecňování, diferenciací, posilování, napodobování, utlumování, identifikace, poučení, návody atp.“ (Hudeček, J. 1986:50) Pod vlivem životních zkušeností dochází ke změnám postojů. Přístupnost ke změně postoje závisí také na charakteristických znacích dříve získaných postojů. Nevyhraněné postoje snáze podléhají změně.

Každý jedinec zaujímá celou řadu postojů. Tyto postoje se od sebe liší obecností či specifíčností, intenzitou, osobní významovostí atp. Individuální postoje se organizují do rozsáhlejších struktur, které se zpravidla označují jako hodnotové systémy, které nazýváme také hodnotovou orientací.

Postoje, jako reakce subjektu na nějaký objekt, výrazně ovlivňují proces hodnocení. To, co považujeme za správné, je tedy přesně tím orientačním bodem pro naše chování, to upřednostňujeme, o to usilujeme, pro to pracujeme, je to pro nás cíl a vysněná hodnota. Naopak to, co považujeme za nesprávné, o čem máme zlé mínění, tomu se vyhýbáme, před tím utíkáme, to pro nás nemá hodnotu.

6.4 Hodnoty a normy

Normy lze definovat jako kritérium, sociokulturní pravidlo kladně nebo záporně určující projevy člověka a jeho vztahy k realitě světa.

Normy nemají gradaci, buď se plní, nebo ne. Normy jen málokdy stanoví jedinec, jsou většinou stanoveny v důsledku potřeb a zájmů společnosti, jednatel si je jen osvojuje, resp. se jim přizpůsobuje. Např. společenské normy (právní) mají charakter předpisů, zákonů či nařízení.

Hodnotou rozumíme určitou cílovou vidinu, norma je spíše kritériem, kdy a za jakých podmínek by mohlo být daného cíle dosaženo.

7. Charakteristika druhého stupně základních škol

Základní škola se dělí na první a druhý stupeň. Má práce je zaměřená na období pubescence, budu tedy v této kapitole rozebírat právě druhý stupeň.

Po ukončení prvního stupně mohou žáci pokračovat pouhým přechodem na stupeň druhý nebo mohou přestoupit, po úspěšném zvládnutí přijímacích zkoušek, na víceleté gymnázium. Po ukončení základního vzdělávání je splněna povinná školní docházka, která činí 9 let.

Jedním z typů základních škol jsou tzv. alternativní školy. Tyto školy používají jiné osnovy a upřednostňují jiné formy výuky než základní školy. Frontální výuka je nahrazována hrou, prožitkem, projektovou metodou. Také hodnocení má jiný charakter. U alternativních škol nenalezneme klasické hodnocení číselnou škálou, nýbrž slovní hodnocení, které je sice složitější, ale o to více osobní. Mezi tyto školy patří např. Waldorfská, Montessori či Daltonská.

Přechod na druhý stupeň se neobejde bez problémů. Žáci si začínají zvykat, že už nemají pouze jediného učitele a že jim přibýlo více předmětů, které do té doby neznali. Dostávají více úkolů, referátů a samostatné práce. S příchodem období pubescence, a s tím souvisejících tělesných a psychických změn, dochází ke změnám ve vnímání učitele jako autority. Mladší děti brali učitele jako svůj vzor, který je vševědoucí, to se ale s postupem času mění a dospívající vidí učitele jiným způsobem. Snaží s ním polemizovat a debatovat na úrovni dospělých.

Na druhém stupni se více projevují rozdíly mezi jedinci. Pubescenti se snaží projevovat vlastní identitu, typickým znakem je kolísavost výkonů, změna nálad, pocitů a postojů. Hodnotí sebe sama, přemýšlí o budoucnosti a o svém budoucím povolání.

„Cílem 2. stupně základního vzdělávání je především poskytnout žákům co nejvyšší základ všeobecného vzdělání. To znamená vybavit je jasnými vztahy k základním lidským hodnotám a takovými všeobecnými vědomostmi a praktickými dovednostmi, které jim dovolí pokračovat v dalším stále specializovanějším vzdělávání i v rozvoji různých zájmových činností a nebudou žádného z nich odrazovat ani limitovat při poznávání nových oblastí lidského vědění a nových aktivit.“ (www.msmt.cz)

Učitel se snaží motivovat své žáky k učení, naučit je strategii učení, rozvíjet schopnosti a zájmy. Používáním různých typů výuky podporuje tvořivost a tvořivé řešení problémů, problémová výuka zlepšuje komunikaci, skupinová práce spolupráci a respekt k práci druhých. Jedním z cílů druhého stupně je také snaha o to, aby se žák naučil tolerovat ostatní a byl ohleduplný.

Velice důležitým se jeví vzájemný vztah učitele a žáka, který by měl být založen na důvěře, vzájemném respektu a spravedlivého jednání ze strany učitele. Ten by měl dát žákům prostor pro jejich vlastní názor a případnou diskuzi. Hodnocení by mělo vyjadřovat žákovy znalosti, ne na jeho chyby a neznalosti. Pro udělení známky musí být zřejmý důvod nejen pro učitele, ale i pro žáka.

8. Determinanty vývoje osobnosti a vliv na formování hodnot u dospívající mládeže v období pubescence

8.1 Determinanty vývoje osobnosti

Lidská osobnost se skládá z biologických, psychologických a sociálních aspektů. Osobnost je duševní stránkou jedince, je to jakýsi náš obraz. Na utváření naší osobnosti se podílí stejnou měrou vnitřní a vnější činitele.

8.1.1 Vnitřní činitele

Vnitřní činitele se podílejí na utváření jedince zevnitř. Osobnost jedince utváří také dědičný základ, který získává jedinec již při početí splnutím vajíčka a spermie. Při tom dochází ke sloučení dědičných vloh matky a otce. Genotyp (soubor všech genů) se v průběhu života u člověka nemění. Pokud ano, pak jen negativně.

Mezi vnitřní činitele, kteří se podílí na osobnosti člověka, patří temperament, charakter a intelekt.

8.1.1.1 Temperament

„Temperament je soustava vlastností, které se projevují způsobem reagování, chování a prožívání člověka, zejména způsobem vzniku a průběhu citových procesů a jejich výrazu: jak snadno city vznikají, jak jsou silné, jak rychle probíhají a střídají se, jak živě se projevují navenek v citovém výrazu.“ (Čáp, J. 1980:62) Je to soubor rysů, které se projevují různým stylem reagování a prožívání. Temperament určuje dynamiku jednání.

Již od Starověku je temperament předmětem zkoumání. Přibližně v 5. století př.n.l. rozdělil Hippokrates temperament na 4 typy a vycházel z představy o čtyřech tělesných šťávách.

- Flegmatik (hlen) – vyrovnaný člověk, lhostejný až chladnokrevný, je spíše pasivní, apatický, nemá vysoké nároky ani ambice, nemá rád změny

- Cholerik (žluč) – labilní člověk, výbušný, impulzivní, velice těžko se dokáže ovládnout, je nerozvážený a netrpělivý, panovačný, egocentrický, požaduje po ostatních, aby mu ustupovali, je s ním těžké žít, navenek reaguje rychle, silně a často bez zábran
- Melancholik (černá žluč) – vše hluboce prožívá, většinou bývá smutný, pesimistický, snaží se najít klid, nemá rád hluk a vypjaté situace, obtížně navazuje kontakty; vztahy, které naváže, jsou trvalé a hluboké
- Sangvinik (krev) – vždy reaguje přiměřeně, je přizpůsobivý, emočně vyrovnaný, ale nestálý a lehkovážný, bývá veselý, optimistický

Na tuto teorii navázali další autoři, např. Jung, Eysenck nebo Pavlov. Jung rozdělil temperament na introverzi a extroverzi, podle toho, jaký má jedinec přístup k okolnímu světu. Introvert je spíše uzavřený a opatrný, extrovert je spontánní a otevřený.

8.1.1.2 Charakter

Charakter není chápán jen jako soustava všech vlastností, nýbrž spíše je charakter soustava vlastností, které mají morální význam. Projevuje se vztahem k důležitým zkušenostem a vztahem k jiným lidem:

- Vztahy člověka k lidem a ke společnosti
- Vztahy člověka k práci
- Vztahy člověka k sobě samému a k vlastnímu životu
- Vztahy člověka k životním překážkám a obtížím
- Vztahy člověka k přírodě

8.1.1.3 Intelpekt

Intelpekt můžeme definovat jako rozum či schopnost myšlení a racionálního poznávání. Jde o schopnost tvořit poznatky, a to především pomocí porovnávání,

abstrakcí, usuzováním, popřípadě kriticky přehodnocovat a analyzovat už získané poznatky. Intelekt je vrozená činnost, která je spjata s praktickou činností. Do intelektu patří také jazyk, schopnost mluvit a vyjadřovat se.

8.1.2 Vnější činitelé

Vnější činitelé se podílejí na utváření naší osobnosti zvnějšku. Okolní prostředí ovlivňuje vývoj osobnosti. Každý jedinec může do určité míry ovlivňovat prostředí, ve kterém žije. Může se mu přizpůsobit, nebo ho změnit, aby mu více vyhovovalo.

Sociokulturní vlivy působí na všechny členy společnosti. Díky těmto vlivům si lidé osvojují normy, hodnoty a způsoby chování, které jsou vyžadovány. Vzhledem k tomu, že příslušníci určité skupiny sdílejí tytéž názory a postoje, jsou si do určité míry podobní.

Nejvýznamnější sociální skupinou je rodina. Rodina dítě vychovává a tím rozvíjí nejen psychické funkce, ale i celou osobnost.

Vnější činitele můžeme rozdělit na psychologické a fyzické:

- **psychologické** – jde o interakci jedince s okolím; psychologické vlivy se uskutečňují díky působení zkušeností.
- **fyzické** – např. teplota, vzduch, potrava; tyto vlivy mohou podporovat vývoj jedince, nebo mu v něm mohou bránit

8.2 Vliv determinantů na formování hodnot u pubescentů

Čáp říká, že dle biologie je osobnost zcela určena dědičností – právě dědičnost rozhoduje o schopnostech a morálním charakteru. Sociologické stanovisko na druhou stranu říká, že osobnost je formována prostředím. Záleží na tom, ve kterém věku se jedinec nachází. U malého dítěte se projevují spíše dědičné vlivy, starší jedinec je formován více společností a jejími vlivy.

8.2.1 Vliv vnitřních činitelů na formování hodnot

Většina autorů se přiklání k názoru, že dědičnost se podílí na formování temperamentu největším vlivem. Naopak na charakteru se podílí minimálně.

„Biologičtí činitelé neurčují jednoznačně a přímo, jaké budou psychické vlastnosti člověka.“ (Čáp, J. 1980:86) Dědičné jsou např. předpoklady pro metabolické poruchy, nejrůznější postižení, somatická onemocnění. Postižení jedinci bývají jako děti špatně přijímány mezi kolektiv a řeší to různými způsoby – mohou se uzavřít do sebe nebo se snaží na sebe strhnout pozornost.

8.2.2 Vliv vnějších činitelů na formování hodnot

Společenské prostředí má velký vliv při formování charakteru. Nejen společnost, ale i výchova utváří osobnost jedince. Pokud má jedinec zhoršené biologické předpoklady, záleží na společnosti, jak se k danému jedinci bude chovat. Pokud jsou sociální podmínky příznivé, vývoj jedince probíhá bez větších problémů. Na tom se podílí také rodina, která jedince vychovává a tím rozvíjí jeho osobnost. Každá rodina má individuální systém výchovy.

PRAKTICKÁ ČÁST

9. Teorie výzkumu

9.1 Cíl výzkumu

Cílem praktické části bylo zjistit hodnotovou orientaci současných pubescentů. Tento cíl byl prováděn výzkumem v terénu za použití dotazníku, který zahrnuje nejen vlastní sestavení hodnotového žebříčku, ale také otázky týkající se osobnosti pubescenta.

V jednotlivých grafech srovnám hodnoty chlapců a dívek a jejich rozdílných pohledů na ně.

9.2 Formulace hypotéz

H1: Předpokládám, že pubescenti staví na první místo v žebříčku hodnot přátelství.

H2: Předpokládám, že hodnota víra je nejméně důležitou hodnotou u většiny pubescentů.

H3: Předpokládám, že pubescenti tráví nejvíce volného času u počítače.

H4: Předpokládám, že se pubescenti hádají s rodiči především kvůli svému chování.

H5: Předpokládám, že pubescenti chtějí vypadat lépe.

H6: Předpokládám, že pubescenti vědí, jakou školu by chtěli dále studovat.

9.3 Popis zkoumaného vzorku

Výzkum byl proveden v 8. a 9. třídách na dvou základních školách. Jednalo se o 5. Základní školu v Jindřichově Hradci a o Základní školu v Nové Včelnici. Věk pubescentů byl 13-16 let. Celkem se zúčastnilo 107 žáků.

ZŠ – celkem

CELKEM		Pubescenti	Ženy	Muži
		107	59	48
VĚK	13	6	4	2
	14	49	31	18
	15	45	21	24
	16	7	3	4

5. ZŠ Jindřichův Hradec

CELKEM		Pubescenti	Ženy	Muži
		56	26	30
VĚK	13	3	2	1
	14	25	16	9
	15	22	6	16
	16	6	2	4

ZŠ Nová Včelnice

CELKEM		Pubescenti	Ženy	Muži
		51	33	18
VĚK	13	3	2	1
	14	24	15	9
	15	23	15	8
	16	1	1	0

9.4 Popis použité metody

Jako diagnostický nástroj jsem si vybrala metodu dotazníku. Dotazník patří mezi klasické nástroje používané v kvantitativním výzkumu. Jde o formulář, který je předložen respondentovi a který obsahuje otázky a varianty odpovědí. Respondent ale v některých otázkách může napsat vlastní odpověď.

Dotazník je velice rozšířenou formou výzkumu. Má své výhody, ale také nevýhody.

- výhody
 - rychlé zpracování dat
 - jednoduchý na vyplnění
 - levnější metoda
 - nezatěžuje respondenty
- nevýhody
 - obtížné sestavení správného dotazníku
 - obtížné získat respondenty
 - možnost vyplnění nepravdivých informací
 - respondent nemá velký prostor pro vyjádření

Dotazník musí splňovat tato pravidla:

- srozumitelnost – použít jazyk a způsob vyjadřování respondentů
- stručnost – krátké a stručné věty
- jednoznačnost – výstižné a jednoduché věty; vyvarovat se dvojitých záporů
- validnost – ptát se na to, co potřebujeme vědět
- nepoužívat sugestivní věty – takové, které napovídají odpověď

V dotaznících se setkáváme se třemi typy otázek. Jsou to otázky otevřené, uzavřené a polouzavřené (polootevřené).

❖ Otevřené otázky

V otevřené otázce se může respondent vyjádřit vlastními slovy. Nemá na výběr žádné odpovědi. Řadíme sem otázky volné, asociační, dokončení věty, dokončení obrázku, dokončení povídky.

Výhody otevřených otázek spatřujeme v tom, že respondent může napsat odpověď, která autora dotazníku nenapadla, podněcuje respondenta k přemýšlení nad odpověďmi, hodí se jako úvodní otázky k navázání kontaktu a jsou dobré tehdy, kdy nelze vypsát všechny možné odpovědi.

Nevýhody otevřených otázek jsou v tom, že je těžké později zpracovávat výsledky z důvodu volnosti odpovědí. Dále může být problém interpretovat odpovědi. Nevýhodou jsou i verbální schopnosti respondenta.

❖ Uzavřené otázky

V uzavřených otázkách je respondentovi nabídnuto několik možných variant odpovědí, ze kterých si vybere jednu nebo více, které jsou nejbližší jeho názoru.

Výhodami uzavřených otázek jsou jednoduché vyplnění odpovědí, snadné zpracování a nasměrování respondenta k tomu, co autora dotazníku zajímá.

Nevýhody uzavřených otázek lze vidět v nahodilém vyplnění. Dalším problémem může být to, že některé odpovědi nemusejí zcela vystihnout názor respondenta. Nevýhodou je zcela jistě i složitost při vytváření kvalitního dotazníku.

Mezi uzavřené otázky řadíme otázky dichotomické a trichotomické. Zde jsou možné pouze odpovědi *ano/ne*, respektive *ano/ne/nevím*.

Dalšími typy uzavřených otázek jsou výběrové otázky (výběr z jedné odpovědi), výčtové otázky (výběr z více odpovědí) a škálové otázky (měří názory a postoje).

❖ Polouzavřené otázky

Polouzavřené otázky jsou kombinací otevřených a uzavřených otázek. Vzniká přidáním varianty *jiné* do uzavřené otázky a umožňuje respondentovi vyjádřit vlastní názor, pokud si nevybere z nabízených odpovědí.

9.5 Použitý dotazník

Pro diplomovou práci byl použit kvantitativní výzkum, a to technika dotazníku. Výzkum byl proveden na dvou základních školách, v 8. a 9. třídách. Dotazník byl anonymní, časově neomezený, obsahoval sestavení hodnotového žebříčku a 9 otázek.

Hodnotový žebříček měli žáci sestavit dle vlastního přesvědčení, od nejvíce důležité hodnoty, po tu nejméně důležitou. Hodnot bylo 10 (peníze, vzdělání, láska, přátelství, rodina, zábava, víra, spravedlnost, zdraví, mír).

Kromě otázky č.1, u které mohli respondenti volit více odpovědí, byla vyžadována pouze jedna odpověď. Otázky č. 1, 2, 4, jsou otázky polootevřené, ostatní otázky jsou uzavřené.

Dotazník vyplnilo 107 pubescentů.

Pro vyhodnocení jsou použity grafy a tabulky.

10. Vyhodnocení žebříčků hodnot

Respondenti dostali za úkol sestavit svůj žebříček hodnot. Deset hodnot měli seřadit podle důležitosti, od nejdůležitější po nejméně důležitou hodnotu. (viz přílohy)

Pro lepší přehlednost jsem ke každé hodnotě vytvořila tabulku, zvlášť pro dívky i chlapce, aby bylo možné porovnávat. Počty převedu do procent. Samozřejmostí je součet obou pohlaví a vyjádření opět v procentech.

Hodnota: PENÍZE

Dívky			Chlapci			Celkem		
Pořadí	Četnost	%	Pořadí	Četnost	%	Pořadí	Četnost	%
1.místo	3	5,1	1.místo	1	2	1.místo	4	3,7
2.místo	2	3,4	2.místo	3	6,3	2.místo	5	4,7
3.místo	1	1,7	3.místo	5	10,4	3.místo	6	5,6
4.místo	4	6,8	4.místo	2	4,2	4.místo	6	5,6
5.místo	8	13,5	5.místo	6	12,5	5.místo	14	13,1
6.místo	10	17	6.místo	6	14,6	6.místo	16	14,9
7.místo	5	8,5	7.místo	5	10,4	7.místo	10	9,3
8.místo	10	18,6	8.místo	7	14,6	8.místo	17	16
9.místo	12	18,6	9.místo	8	14,6	9.místo	20	18,7
10.místo	4	6,8	10.místo	5	10,4	10.místo	9	8,4

Tabulka 1: Hodnota - Peníze

Hodnota peníze se nejčastěji objevuje na devátém místě. Chlapci i dívky přisuzují této hodnotě poměrně malou důležitost. Na prvním místě se objevila celkově jen ve čtyřech případech a tvoří necelá čtyři procenta. Naopak deváté místo má necelých 19 procent.

Hodnota: VZDĚLÁNÍ

Dívky			Chlapci			Celkem		
Pořadí	Četnost	%	Pořadí	Četnost	%	Pořadí	Četnost	%
1.místo	0	0	1.místo	0	0	1.místo	0	0
2.místo	4	6,8	2.místo	4	8,3	2.místo	8	7,5
3.místo	6	10,2	3.místo	1	2	3.místo	7	6,6
4.místo	6	10,2	4.místo	7	14,6	4.místo	13	12,1
5.místo	15	25,4	5.místo	15	31,3	5.místo	30	28
6.místo	13	22	6.místo	9	18,8	6.místo	22	20,6
7.místo	11	18,6	7.místo	4	8,3	7.místo	15	14
8.místo	4	6,8	8.místo	3	6,3	8.místo	7	6,6
9.místo	0	0	9.místo	1	2,1	9.místo	1	0,9
10.místo	0	0	10.místo	4	8,3	10.místo	4	3,7

Tabulka 2: Hodnota - Vzdělání

Tato hodnota se nejčastěji objevuje na pátém a šestém místě. Celých 28 procent pubescentů má hodnotu vzdělání v polovině tabulky, což dokazuje, že je pro ně vzdělání důležité, ale že jsou hodnoty, které převládají a které uznávají více. Na prvním místě se vzdělání neobjevilo ani jednou, naopak na posledním, desátém místě, bylo vzdělání zvoleno čtyřikrát. Nejméně důležitou hodnotou je však pouze pro chlapce. Dívky neurčily hodnotě vzdělání ani poslední, dokonce ani předposlední místo.

Hodnota: LÁSKA

Dívky			Chlapci			Celkem		
Pořadí	Četnost	%	Pořadí	Četnost	%	Pořadí	Četnost	%
1.místo	6	10,2	1.místo	9	18,8	1.místo	15	14
2.místo	5	8,5	2.místo	9	18,8	2.místo	14	13,1
3.místo	23	39	3.místo	14	29,1	3.místo	37	34,6
4.místo	8	13,5	4.místo	11	23	4.místo	19	17,7
5.místo	8	13,5	5.místo	4	8,3	5.místo	12	11,2
6.místo	5	8,5	6.místo	0	0	6.místo	5	4,7
7.místo	2	3,4	7.místo	0	0	7.místo	2	1,9
8.místo	1	1,7	8.místo	1	2	8.místo	2	1,9
9.místo	1	1,7	9.místo	0	0	9.místo	1	0,9
10.místo	0	0	10.místo	0	0	10.místo	0	0

Tabulka 3: Hodnota - Láska

Hodnota láska je u obou pohlaví postavena v žebříčku poměrně vysoko. Do spodní části tabulky ji přiřadil pouze jeden chlapec a čtyři dívky. Nejvíce pubescentů má hodnotu láska na třetím místě. To svědčí o velké důležitosti citových vazeb pro pubescenty. Obecně platí, že v období pubescence se vyvíjí nejen tělo, ale i duše a mění se citové pouto. Dospívající se snaží citově odpoutat od rodičů a hledají vrstevníky, kteří s nimi sdílejí podobné problémy. Proto je hodnota láska u většiny pubescentů spatřována jako velmi důležitá.

Hodnota: PŘÁTELSTVÍ

Dívky			Chlapci			Celkem		
Pořadí	Četnost	%	Pořadí	Četnost	%	Pořadí	Četnost	%
1.místo	5	8,5	1.místo	3	6,3	1.místo	8	7,5
2.místo	11	18,6	2.místo	11	23	2.místo	22	20,6
3.místo	10	17	3.místo	13	27	3.místo	23	21,5
4.místo	19	32,2	4.místo	10	20,8	4.místo	29	27,1
5.místo	8	13,5	5.místo	2	4,2	5.místo	10	9,3
6.místo	4	6,8	6.místo	5	10,4	6.místo	9	8,4
7.místo	2	3,4	7.místo	1	2	7.místo	3	2,8
8.místo	0	0	8.místo	3	6,3	8.místo	3	2,8
9.místo	0	0	9.místo	0	0	9.místo	0	0
10.místo	0	0	10.místo	0	0	10.místo	0	0

Tabulka 4: Hodnota - Přátelství

Hodnota přátelství se celkově nejčastěji objevuje na čtvrtém místě. Samostatně je i pro dívky čtvrtou nejdůležitější hodnotou, naopak chlapci mají přátelství nejvíce na třetím místě. Jak už je popsáno výše, pubescenti se snaží citově odloučit od rodiny a tuto vazbu se pokoušejí nahradit příslušností k vrstevnické skupině.

Hodnota: RODINA

Dívky			Chlapci			Celkem		
Pořadí	Četnost	%	Pořadí	Četnost	%	Pořadí	Četnost	%
1.místo	19	32,2	1.místo	13	27	1.místo	32	29,9
2.místo	18	30,5	2.místo	20	41,8	2.místo	38	35,6
3.místo	11	18,6	3.místo	3	6,3	3.místo	14	13,1
4.místo	3	5,1	4.místo	6	12,5	4.místo	9	8,4
5.místo	4	6,8	5.místo	2	4,2	5.místo	6	5,6
6.místo	2	3,4	6.místo	1	2	6.místo	3	2,8
7.místo	2	3,4	7.místo	2	4,2	7.místo	4	3,7
8.místo	0	0	8.místo	1	2	8.místo	1	0,9
9.místo	0	0	9.místo	0	0	9.místo	0	0
10.místo	0	0	10.místo	0	0	10.místo	0	0

Tabulka 5: Hodnota - Rodina

Hodnota rodina se nejčastěji objevovala na druhé pozici. Shodli se na tom chlapci i dívky. Je to znak toho, že pubescenti si uvědomují, jak je pro ně rodina důležitá a že bez ní by nefungovalo všechno tak, jak by mělo.

Hodnota: ZÁBAVA

Dívky

Chlapci

Celkem

Pořadí	Četnost	%	Pořadí	Četnost	%	Pořadí	Četnost	%
1.místo	0	0	1.místo	2	4,2	1.místo	2	1,9
2.místo	0	0	2.místo	0	0	2.místo	0	0
3.místo	0	0	3.místo	5	10,4	3.místo	5	4,7
4.místo	4	6,8	4.místo	5	10,4	4.místo	9	8,4
5.místo	5	8,5	5.místo	4	8,3	5.místo	9	8,4
6.místo	8	13,5	6.místo	6	12,5	6.místo	14	13,1
7.místo	10	17	7.místo	9	18,8	7.místo	19	17,7
8.místo	17	28,8	8.místo	4	8,3	8.místo	21	19,7
9.místo	11	18,6	9.místo	7	14,6	9.místo	18	16,8
10.místo	4	6,8	10.místo	6	12,5	10.místo	10	9,3

Tabulka 6: Hodnota - Zábava

Touha bavit se s přáteli obsadila celkově osmé místo. Více chlapců však považuje zábavu o trochu důležitější, a proto u nich tvoří sedmé místo. Dívky se samozřejmě také rády baví, ale jiné hodnoty jim jsou bližší.

Hodnota: VÍRA

Dívky			Chlapci			Celkem		
Pořadí	Četnost	%	Pořadí	Četnost	%	Pořadí	Četnost	%
1.místo	1	1,7	1.místo	0	0	1.místo	1	0,9
2.místo	0	0	2.místo	0	0	2.místo	0	0
3.místo	0	0	3.místo	1	2	3.místo	1	0,9
4.místo	0	0	4.místo	0	0	4.místo	0	0
5.místo	0	0	5.místo	0	0	5.místo	0	0
6.místo	0	0	6.místo	2	4,2	6.místo	2	1,9
7.místo	2	3,4	7.místo	4	8,3	7.místo	6	5,6
8.místo	4	6,8	8.místo	5	10,4	8.místo	9	8,4
9.místo	6	10,2	9.místo	6	12,5	9.místo	12	11,2
10.místo	46	77,9	10.místo	30	62,6	10.místo	76	71,1

Tabulka 7: Hodnota - Víra

Víra figuruje prokazatelně na posledním místě. Nejsou zde rozdíly u pohlaví, chlapci i dívky berou hodnotu víra jako nejméně důležitou. Pouze jeden chlapec a jedna dívka přisoudili víře místo v horní polovině žebříčku. To může znamenat, že pocházejí z věřící rodiny.

Hodnota: SPRAVEDLNOST

Dívky			Chlapci			Celkem		
Pořadí	Četnost	%	Pořadí	Četnost	%	Pořadí	Četnost	%
1.místo	0	0	1.místo	0	0	1.místo	0	0
2.místo	2	3,4	2.místo	1	2	2.místo	3	2,8
3.místo	0	0	3.místo	0	0	3.místo	0	0
4.místo	4	6,8	4.místo	1	2	4.místo	5	4,7
5.místo	8	13,5	5.místo	6	12,5	5.místo	14	13,1
6.místo	12	20,4	6.místo	8	16,9	6.místo	20	18,7
7.místo	13	22	7.místo	10	20,8	7.místo	23	21,5
8.místo	11	18,6	8.místo	13	27	8.místo	24	22,4
9.místo	9	15,3	9.místo	9	18,8	9.místo	18	16,8
10.místo	0	0	10.místo	0	0	10.místo	0	0

Tabulka 8: Hodnota - Spravedlnost

Jak je patrné z tabulky, žádný pubescent nepřisoudil spravedlnosti první ani poslední místo. To znamená, že spravedlnost nepovažuje za nejdůležitější, ale ani za nejméně důležitou.

U chlapců se tato hodnota objevila nejčastěji na sedmém místě, u dívek na osmém místě. Obě pohlaví kladla spravedlnost spíše do spodní poloviny žebříčku.

Hodnota: ZDRAVÍ

Dívky			Chlapci			Celkem		
Pořadí	Četnost	%	Pořadí	Četnost	%	Pořadí	Četnost	%
1.místo	22	37,3	1.místo	13	27,1	1.místo	35	32,7
2.místo	15	25,4	2.místo	7	14,6	2.místo	22	20,6
3.místo	6	10,2	3.místo	6	12,5	3.místo	12	11,2
4.místo	8	13,5	4.místo	5	10,4	4.místo	13	12,1
5.místo	3	5,1	5.místo	7	14,6	5.místo	10	9,3
6.místo	3	5,1	6.místo	5	10,4	6.místo	8	7,5
7.místo	2	3,4	7.místo	5	10,4	7.místo	7	6,6
8.místo	0	0	8.místo	0	0	8.místo	0	0
9.místo	0	0	9.místo	0	0	9.místo	0	0
10.místo	0	0	10.místo	0	0	10.místo	0	0

Tabulka 9: Hodnota - Zdraví

Necelá třetina všech žáků se vyjádřila, že zdraví je u nich na prvním místě. To je velice příjemné zjištění. Je dobré, že si lidé v tomto věku uvědomují hodnotu zdraví a kladou ji jako nejdůležitější ve svém hodnotovém žebříčku. Jsou mladí a zdraví, ale je vidět, že jim není cizí myslet na své zdraví.

Je také zajímavé, že žádný z dotázaných pubescentů neumístil hodnotu na poslední tři místa v žebříčku.

Hodnota: MÍR

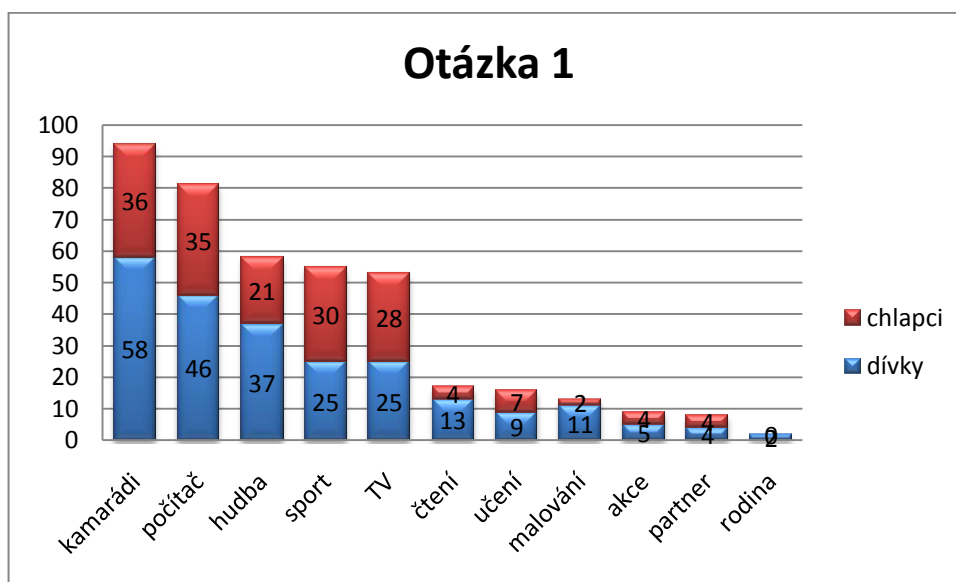
Dívky			Chlapci			Celkem		
Pořadí	Četnost	%	Pořadí	Četnost	%	Pořadí	Četnost	%
1.místo	0	0	1.místo	0	0	1.místo	0	0
2.místo	0	0	2.místo	0	0	2.místo	0	0
3.místo	0	0	3.místo	0	0	3.místo	0	0
4.místo	5	8,5	4.místo	2	4,2	4.místo	7	6,6
5.místo	5	8,5	5.místo	2	4,2	5.místo	7	6,6
6.místo	4	6,8	6.místo	6	12,5	6.místo	10	9,3
7.místo	10	17	7.místo	9	18,8	7.místo	19	17,7
8.místo	11	18,6	8.místo	9	18,8	8.místo	20	18,7
9.místo	21	35,5	9.místo	16	33,2	9.místo	37	34,5
10.místo	3	5,1	10.místo	4	8,3	10.místo	7	6,6

Tabulka 10: Hodnota - Mír

Hodnota mír se objevuje ve spodní polovině tabulky, více než pro třetinu pubescentů není hodnota mír příliš důležitá, je u nich na devátém, tedy předposledním místě. Ani jeden žák nedal hodnotu mír na první tři místa v žebříčku. Vysvětluji si to tak, že naše společnost žije v demokracii, pubescenti nepoznali období válek, proto se neobávají nějakého možného nebezpečí či konfliktu, mír je tedy pro ně samozřejmostí.

11. Vyhodnocení dotazníku

Na otázku číslo jedna: „Jak trávíš volný čas?“ odpověděli respondenti takto:

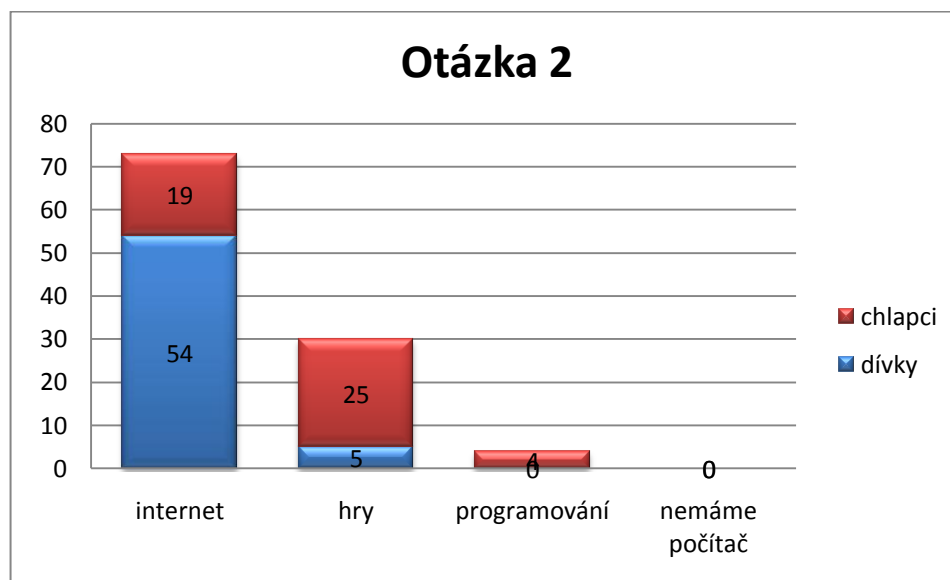
Respondenti měli možnost vybrat více odpovědí, popřípadě dopsat vlastní odpověď. Nejčastěji se zde vyskytují *kamarádi* a *počítač*. V tomto věku si pubescent hledá vrstevníky, aby s nimi mohl trávit více času. Kromě jedné dívky označily odpověď *kamarádi* všechny ostatní dívky. Počítač zase nahrazuje lidem styk s okolním světem, celkem tuto kategorii označilo 81 žáků.

Na dalších místech se umístily kategorie hudba a sport. Dá se předpokládat, že chlapci sportují a trochu více než dívky, ale markantní rozdíl zde není.

S menšími počty se umístily kategorie čtení, učení a malování.

Respondenti mohli psát ještě své vlastní odpovědi. Objevily se zde pojmy akce, partner a rodina.

Na otázku číslo dvě „Co obvykle děláš na počítači?“ odpověděli respondenti takto:

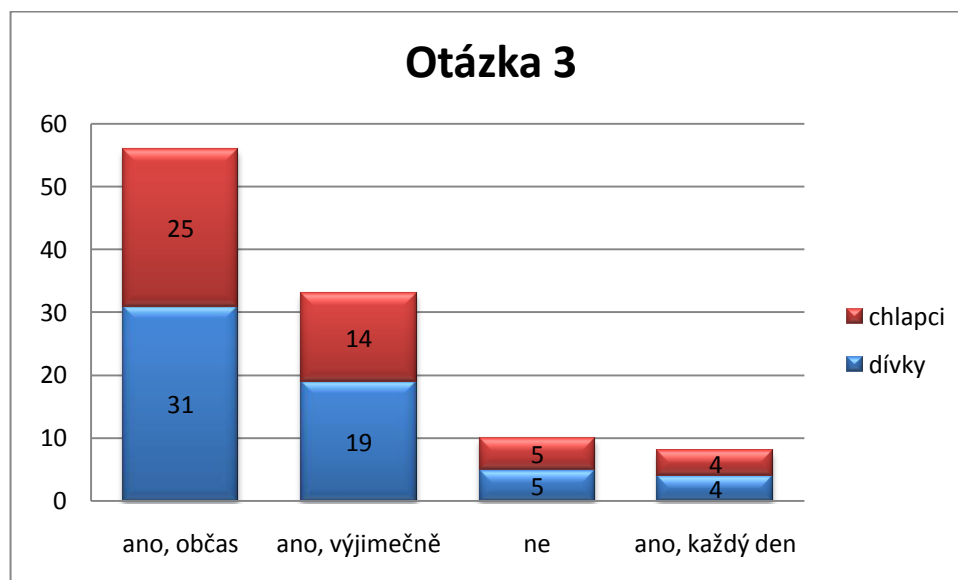

Z grafu je patrné, že pubescenti tráví nejvíce času u internetu, ale rozdíly v pohlaví jsou zde jasně viditelné. Nadpoloviční většina chlapců se věnuje počítačovým hrám (celkem 25 ze 48), dívky upřednostňují internet (celkem 54 z 59). V dnešní době je typické, že si informace hledáme většinou na internetu, protože to je rychlé a pohodlné.

Čtyři chlapci se věnují programování, tuto zálibu nemá žádná z dotázaných dívek.

Ani jeden žák nenapsal, že by nevlastnili počítač.

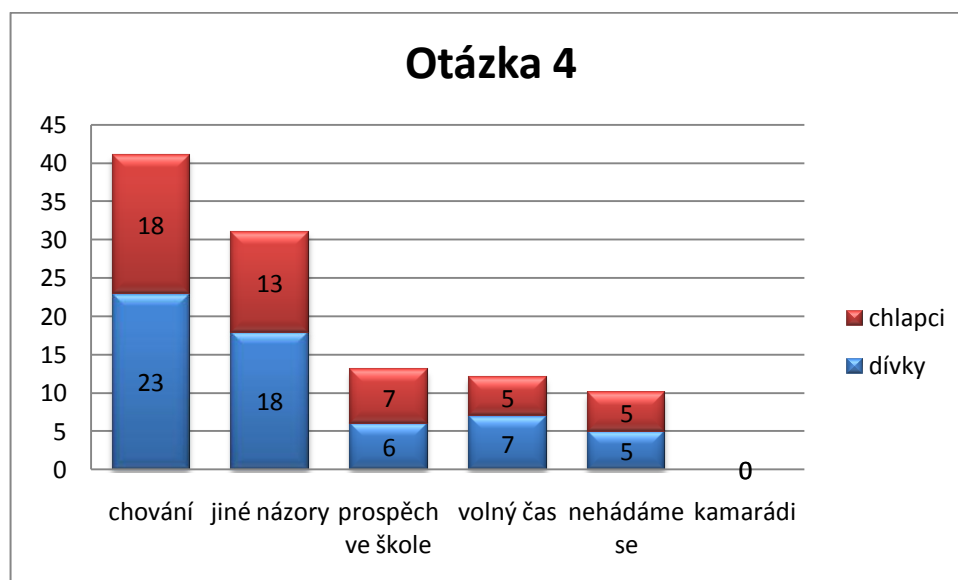
Na otázku číslo tři „Hádáš se s rodiči?“ odpověděli respondenti takto:

Pouze 10 pubescentů z celkových 107 se nehádá s rodiči. Ostatní respondenti uvedli, že hádky s rodiči u nich existují. Odpověď *občas* zvolilo 56 dotázaných z celkových 107, tedy nadpoloviční většina. *Výjimečně* se s rodiči hádá 31 respondentů. Hádky s rodiči *každý den* označilo 8 pubescentů.

To, že mezi rodiči a jejich dětmi probíhají hádky, je zcela logické. Děti přestávají uznávat rodiče jako autoritu a chtějí být na stejné úrovni jako oni. Chtějí být brány jako dospělí lidé.

Na otázku číslo čtyři: „Kvůli čemu nejčastěji vznikají vaše hádky?“ odpověděli respondenti takto:

Necelá polovina dotázaných (41 z celkových 107) uvedla, že příčinou konfliktů s rodiči je jejich *chování*. To nasvědčuje tomu, že v tomto věku začíná pubescent vzdorovat autoritám, které dříve respektoval a snaží se prosadit si svou vůli. V tomto období je to typické.

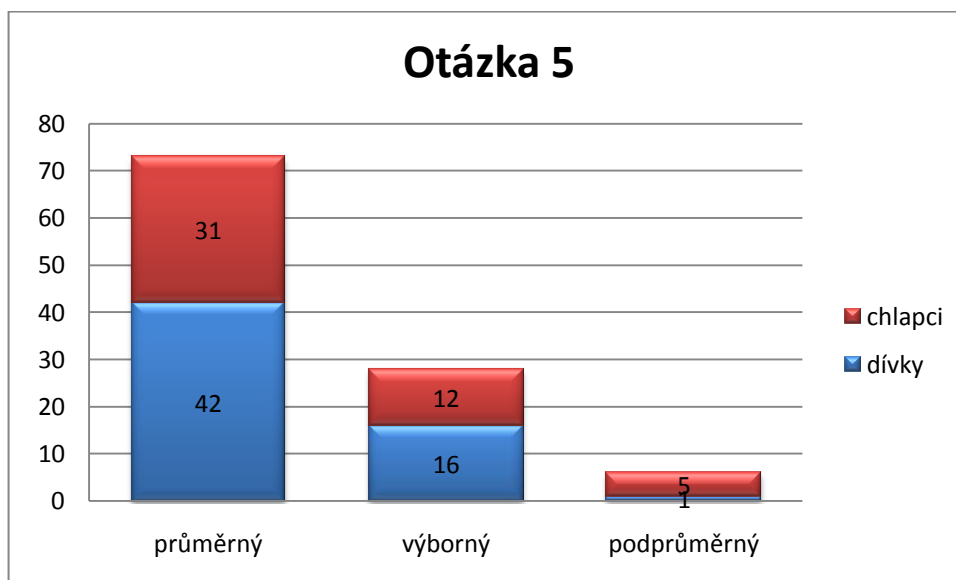
Další místo zabírají *jiné názory*. To do jisté míry souvisí s chováním, protože pubescent vidí vše jinak než dospělý jedinec.

Na třetím místě se nachází *prospěch ve škole*. Někteří rodiče si myslí, že špatný prospěch jejich dítěte není spojen s jejich inteligencí, nýbrž s jejich leností. Proto také vznikají hádky, protože rodiče se domnívají, že jejich dítě by mohlo mít lepší známky, kdyby jenom trochu chtělo.

Dále zde máme *volný čas*. Pubescenti tráví volný čas různými způsoby, které nemusejí vždy vyhovovat jejich rodičům. Proto je dobré si o volném čase promluvit a vytvořit kompromis pro obě strany.

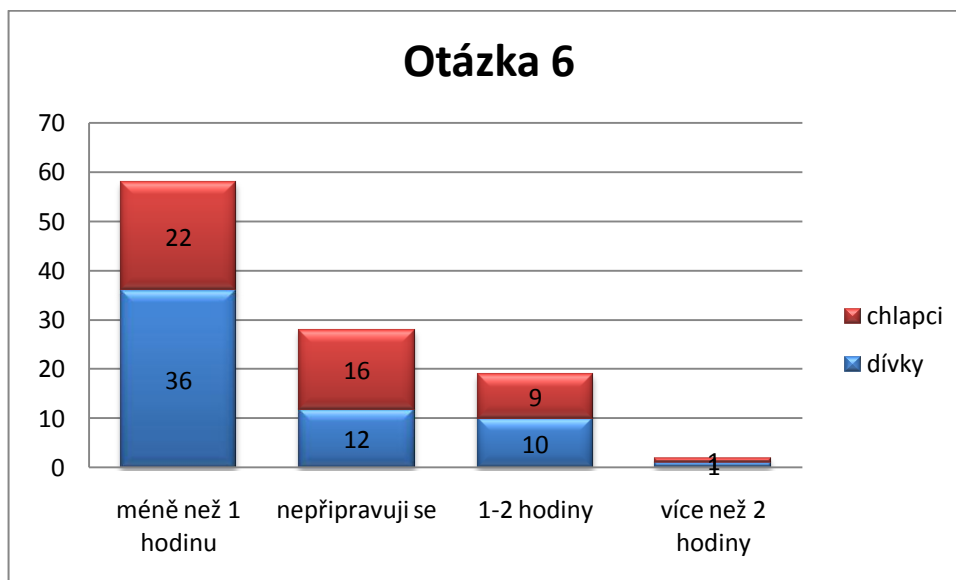
Co je potěšující, že ani jeden respondent neodpověděl, že hádky s rodiči vznikají kvůli *kamarádům*. To je znamení, že rodiče schvalují svým potomkům výběr přátel.

Na otázku číslo pět „Jaký jsi žák ve škole?“ odpověděli respondenti takto:

Více než polovina dotázaných (73 z celkových 107) uvedla, že jsou *průměrnými* žáky. Dalších 28 respondentů zakroužkovalo tu možnost, že jsou *výbornými* žáky. Pouze pět chlapců a jedna dívka napsali, že se cítí být žáky *podprůměrnými*.

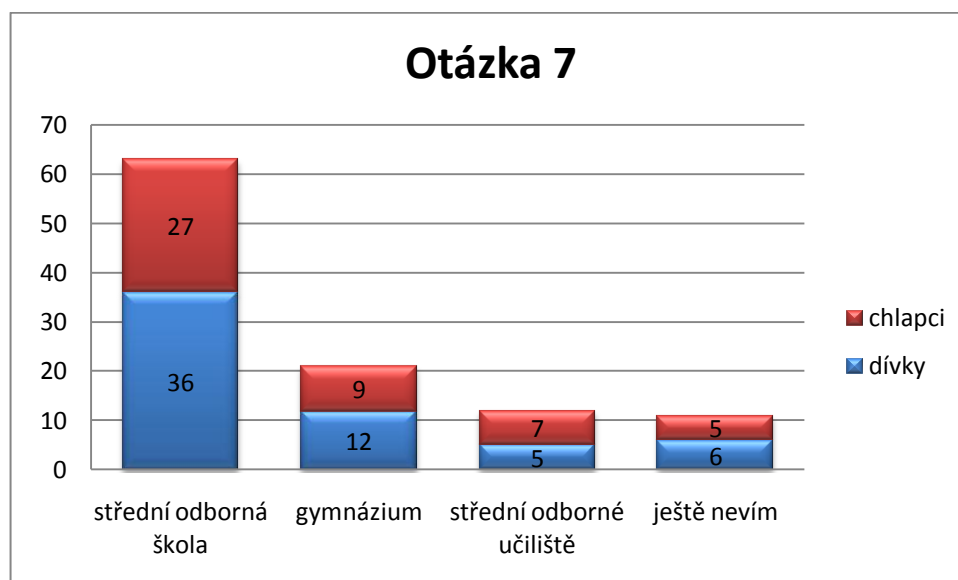
Na otázku číslo šest „Kolik času strávíš denně s přípravou do školy na druhý den?“ odpověděli respondenti takto:

Z grafu jasně vidíme, že více než polovina respondentů (58 z celkových 107) se připravuje na další školní den *méně než 1 hodinu*. Co je ale zarážející, je fakt, že přibližně čtvrtina dotázaných se *nepřipravuje* vůbec.

19 dotázaných se připravuje každý den přibližně *1-2 hodiny* a dokonce 1 chlapec a 1 dívka se připravují do školy *více než 2 hodiny denně*.

Na otázku číslo 7 „Jakou školu by jsi chtěl/a studovat po ukončení základní školy?“ odpověděli respondenti takto:

Žáci 8. a 9. tříd už většinou vědí, jakou školu by chtěli studovat, až ukončí základní školu.

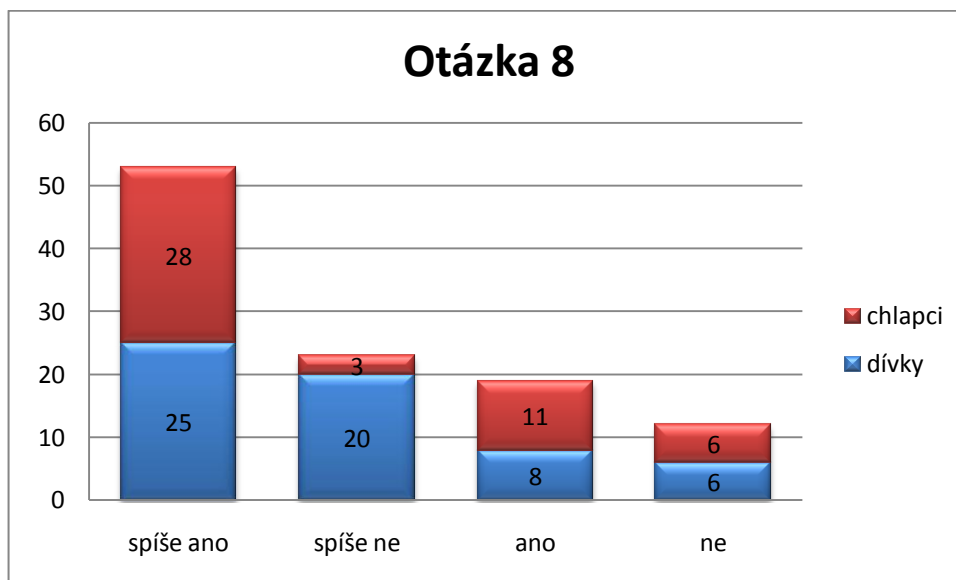
Střední odbornou školu zvolila nadpoloviční většina respondentů. Dohromady o této škole uvažuje 63 žáků.

Volba *gymnázia* se objevila na druhém místě a označilo ji 21 dotázaných ze 107, což je necelá pětina všech dotázaných.

O něco méně (12 respondentů z celkových 107) volilo střední odborné učiliště, které nabízí řadu různých oborů.

Pouhých 11 pubescentů (přibližně 10%) ještě není rozhodnuto, jakou školu by chtěli v budoucnu studovat.

Na otázku číslo 8 „Jsi spokojený/á se svým vzhledem?“ odpověděli respondenti takto:

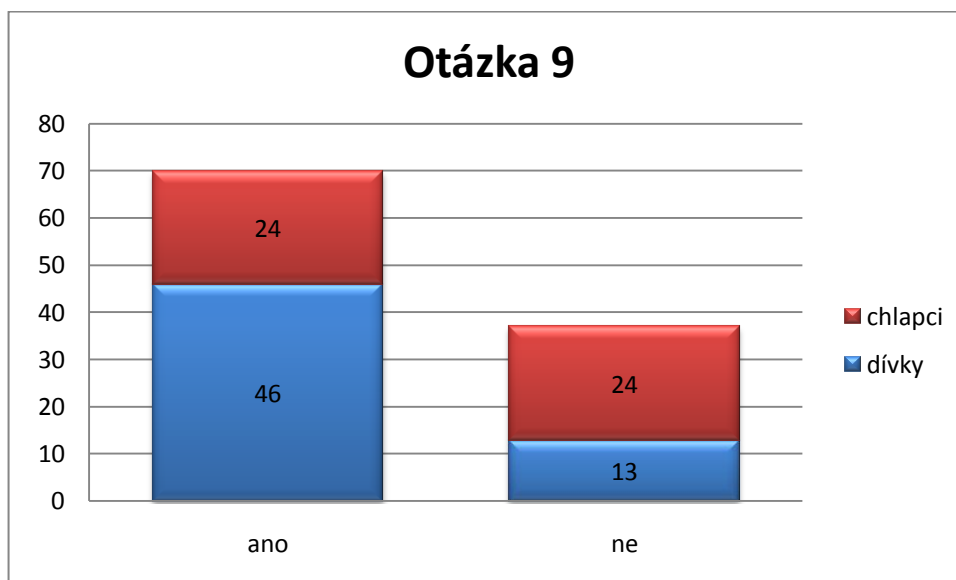
Polovina respondentů je se svým vzhledem *spíše spokojena* - přes polovinu chlapců (28 chlapců z celkových 48) a necelou polovinu dívek (25 z celkových 59).

Možnost *spíše ne* volilo 20 děvčat a pouze 3 chlapci. Zde je vidět, že ženy všeobecně více řeší svůj vzhled než muži a že jsou více nespokojeny s tím, jak vypadají.

Absolutně spokojeni se svým vzhledem je celkem 19 dotázaných – 8 dívek a 11 chlapců.

Na druhé straně nespokojených se svým vzhledem je 6 dívek a 6 chlapců.

Na otázku číslo devět „Chtěl/a bys vypadat lépe?“ odpověděli respondenti takto:

U této otázky můžeme vidět rozdíly v pohlaví. Zatímco chlapci volili obě možnosti se stejným počtem (24 a 24), téměř 80% dívek (46 z 59) touží po tom vypadat lépe. Pouze 13 dívek je tak spokojeno se svým vzhledem, že nechtějí vypadat lépe.

12. Zhodnocení hypotéz

H1: Hypotéza číslo 1 se v praxi nepotvrdila. Domnívala jsem se, že pubescenti staví na první místo v žebříčku hodnot *přátelství*. Tento předpoklad byl vyvrácen, protože hodnota přátelství je nejčastěji stavěna na čtvrté místo. Na první místo ji dalo pouze 8 pubescentů – ti tvoří 7,5% z celkového počtu. Naopak na prvním místě se objevuje hodnota *zdraví*. Téměř třetina všech dotázaných volila hodnotu zdraví jako nejvíce důležitou – 35 dotázaných z celkových 107 – to je 32,7%.

(vycházím z hodnotového žebříčku)

H2: Hypotéza číslo 2 se potvrdila. *Víra* je pro většinu pubescentů nejméně důležitou hodnotou a na poslední příčku ji volilo 76 respondentů z celkových 107 – to je 71,1%.

(vycházím z hodnotového žebříčku)

H3: Hypotéza číslo 3 se potvrdila částečně. Více dotázaných tráví svůj volný čas spíše s kamarády. 94 pubescentů volilo společnost svých vrstevníků, 81 jich vybralo možnost trávení času u počítače. Protože ale měli možnost volit více odpovědí, často vybírali obě možnosti – kamarády i počítač.

(vycházím z otázky číslo 1)

H4: Hypotéza číslo 4 se v praxi potvrdila. Pubescenti se hádají s rodiči především kvůli svému chování. 41 respondentů (přibližně 38%) uvedlo, že chování je hlavní důvod hádek s rodiči. To je logické, protože pubescent prochází nejenom tělesným, ale i duševním vývojem, je více citlivý a impulzivní. Snaží se citově odpoutat od rodiny a přestává respektovat autority.

(vycházím z otázky číslo 4)

H5: Hypotéza číslo 5 se potvrdila. Více než polovina dotázaných (70 z celkových 107) uvedla, že by chtěla vypadat lépe. Tento názor vyjadřovaly spíše dívky – téměř 80% by chtělo zlepšit svůj vzhled.

(vycházím z otázky číslo 9)

H6: Hypotéza číslo 6 se potvrdila. Pouhých 11 studentů ze 107 ještě neví, jakou školu by chtěli po ukončení základní školy studovat. To znamená, že téměř 90% pubescentů ví, jakou školu by si v budoucnu vybralo.

(vycházím z otázky číslo 7)

13. Závěr

V této diplomové práci na téma Hodnotová orientace pubescentů byla řešena otázka týkající se hodnot a hodnotového žebříčku této věkové skupiny. Práce byla rozdělena na část teoretickou a část praktickou.

V teoretické části, která má osm kapitol, jsem podle naučné literatury charakterizovala základní pojmy, které jsou v práci nejvíce využívány, vypracovala jsem problematiku období pubescence, sociální charakteristiky pubescentů, psychologické charakteristiky pubescentů, specifikovala jsem charakteristiku druhého stupně základních škol, popsala jsem problematiku hodnot a na závěr teoretické části jsem vysvětlila determinanty vývoje osobnosti a jejich vliv na formování hodnot u dospívající mládeže. Cílem teoretické části bylo vytvořit podklady pro část praktickou.

V části praktické jsem se snažila pomocí kvantitativního výzkumu, a to metody dotazníku, zjistit, jaké hodnoty uznávají dnešní dospívající. Zajímalo mě, co je pro současné pubescenty důležité, čeho si cení a váží a naopak, co je pro ně nedůležité. Dotazník byl předložen 107 pubescentům, 59 dívkám a 48 chlapcům, a skládal se ze dvou částí. V první části měli respondenti za úkol sestavit vlastní žebříček hodnot. Deset nabízených hodnot (peníze, vzdělání, láska, přátelství, rodina, zábava, víra, spravedlnost, zdraví, mír) měli seřadit podle vlastního přesvědčení od nejdůležitější po nejméně důležitou hodnotu. Jediný problém nastal tehdy, když někteří žáci nevěděli, co znamená slovo *víra*. V druhé části dotazníku odpovídali pubescenti na devět otázek, které se týkaly jejich osobnosti. Tyto otázky byly otevřené, uzavřené nebo polouzavřené. Z výzkumu bylo zjištěno, že co se týče hodnotové orientace, staví pubescenti na první místo v žebříčku hodnot *zdraví*, na poslední místo *víru*.

Z celé práce, především z výzkumu, je tedy patrné, že dnešní pubescenti si uvědomují hodnotu *zdraví* a cení si ji, proto ji staví na nejvyšší příčku v žebříčku. Ve většině případů se nelišily odpovědi dívek a chlapců, jejich smýšlení je velice podobné.

14. Literatura:

ČÁP, J. *Psychologie pro učitele*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1980. 380s.

ČÁP, J. *Rozvíjení osobnosti a způsob výchovy*. Praha: ISV, 1996. 302 s., ISBN 80-85866-15-3.

FENWICKOVÁ, E. *Kniha o dospívání*. Bratislava: INA, 1994. 286 s. ISBN 80-85680-52-1.

FONTANA, D. *Psychologie ve školní praxi*. Praha: Portál, 2003. 383 s. ISBN 80-7178-626-8.

GEIST, B. *Sociologický slovník*. Praha: Victoria publishing, 1992. 647 s., ISBN 80-85605-28-7.

GOLEMAN, D. *Emoční inteligence*. Praha: Columbus, 1997. 348 s., ISBN 80-85928-48-5.

HARTL, P. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2000. 774 s., ISBN 80-7178-303-X.

HELUS, Z. *Pojetí žáka a perspektivy osobnosti*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1982. 196 s.

HORÁK, J. *Škola a hodnotová orientace dětí a mládeže*. Liberec: Technická univerzita, 1997. 81 s., ISBN 80-7083-257-6.

HUDEČEK, J. *Hodnotové orientace v motivační sféře osobnosti*. Praha: Academia, 1986. 95 s.

JANDOUREK, J. *Úvod do sociologie*. Praha: Portál, 2003. 231 s., ISBN 80-7178-749-3.

KRCH, F.D.: *Poruchy příjmu potravy*. Praha: Grada Publishing, 2005. 255 s., ISBN 80-247-0840-X.

LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada Publishing, 1998. 343 s., ISBN 80-7169-195-X.

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY: *Bílá kniha*. Praha: Tauris, 2001. 98 s., ISBN 80-211-0372-8.

NAKONEČNÝ, M. *Sociální psychologie*. Praha: Academia, 1999. 287 s. ISBN 80-200-0690-7.

NAKONEČNÝ, M. *Základy psychologie*. Praha: Academia, 2004. 590 s., ISBN 80-200-1290-7.

PIAGET, J., INHELDEROVÁ, B. *Psychologie dítěte*. Praha: Portál, 2000. 143 s., ISBN 80-7178-407-9.

PELIKÁN, J. *Výchova pro život*. Praha: ISV, 2004. 108 s., ISBN 80-85866-23-4

PŘÍHODA, V. *Ontogeneze lidské psychiky*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1977. 414 s.

SVOBODA, M., KREJČÍŘOVÁ, D., VÁGNEROVÁ, M. *Psychodiagnostika dětí a dospívajících*. Praha: Portál, 2001. 791 s., ISBN 80-7178-545-8.

TAXOVÁ, J. *Pedagogicko-psychologické zvláštnosti dospívání*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987. 273 s.

VELEHRADSKÝ, A. *Hodnocení a hodnoty v činnosti člověka*. Praha: Svoboda, 1978.

VLÁČIL, J. *Kapitoly k historii, sociologii a psychologii správy*. Praha: Vysoká škola ekonomická, 1999. 75 s., ISBN 80-7079-335-X.

[www.CZSO.CZ](http://www.czso.cz)

www.dotaznik-online.cz

www.kurakovaplice.cz

www.novinky.cz

www.wikipedia.cz

15. Přílohy

Příloha č. 1 - Dotazník

DOTAZNÍK

Dobrý den. Jmenuji se Eva Malíková a jsem studentkou Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích. Ráda bych Vás požádala o vyplnění tohoto dotazníku. Tento dotazník je anonymní a bude použit pouze pro účely mé diplomové práce na téma Hodnotová orientace u pubescentů, proto Vás prosím, aby Vaše odpovědi byly pravdivé. Děkuji za vyplnění.

Pohlaví: muž žena (zakroužkuj správné)

Věk:.....

Část 1.

Seřaď těchto 10 hodnot od nejdůležitější po nejméně důležitou (1-nejdůležitější; 10-nejméně důležitá).

Peníze, vzdělání, láska, přátelství, rodina, zábava, víra, spravedlnost, zdraví, mír

1.....

2.....

3.....

4.....

5.....

6.....

7.....

8.....

9.....

10.....

Část 2.

Odpověz prosím na následující otázky. U otázek je možné zakroužkovat pouze 1 odpověď. (s výjimkou otázky č.1)

1. Jak trávíš volný čas? (zde je možné zakroužkovat více odpovědí)

- a) učení b) čtení c) TV d) počítač e) kamarádi f) sport g) hudba h) malování i) jiné:.....

2. Co obvykle děláš na počítači?

- a) hry b) internet c) programování d) nemáme počítač
e) jiné:.....

3. Hádáš se s rodiči?

- a) Ano, každý den b) ano, občas c) ano, výjimečně d) ne

4. Kvůli čemu nejčastěji vznikají vaše hádky?

- a) prospěch ve škole b) chování c) jiné názory d) kamarádi e) volný čas
f) jiný důvod:..... g) nehádáme se

5. Jaký žák jsi ve škole?

- a) výborný b) průměrný c) podprůměrný

6. Kolik času strávíš denně s přípravou do školy na druhý den?

- a) nepřipravuji se b) méně než 1 hodinu c) 1-2 hodiny d) více než 2 hodiny

7. Jakou školu by jsi chtěl/a studovat po ukončení základní školy?

- a) gymnázium b) střední odborná škola (obchodní akademie, průmyslová škola, zemědělská škola...) c) střední odborné učiliště d) ještě nevím

8. Jsi spokojený/á se svým vzhledem?

- a) ano b) spíše ano c) spíše ne d) ne

9. Chtěl/a bys vypadat lépe?

- a) ano b) ne